

Wervelkrant

Eigen zaadteelt

Bijlage: Wereldmenukaart

Poster : Boer zkt grond

Catapa: mijnbouw Noord-zuid

BEMEFA en verantwoorde soja

Het platteland leeft: uitnodiging

colofon

'Wervelkrant 09/3'
is krant 78 in het 19° Werveljaar.
Gedrukt op kringlooppapier,
met plantaardige inkt door Drukkerij Wils
op 1700 exemplaren.

Alle artikels zijn vrij van intellectuele eigendomsrechten. U mag overnemen als u de bron duidelijk vermeldt en Wervel een exemplaar van uw publicatie toestuurt.

Adres Wervel VZW
mundoB
Edinburgstraat 26
1050 Brussel
Tel. 02/ 893.09.60
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :
Patrick De Ceuster

wilt u meer?

Wilt u meer weten?

U kunt de Wervel-**voorstellingsbrochure**
(in het NL, E, D, F, SP) en de Wervel**folder**
(NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het
secretariaat.

Wilt u meer lezen?

U kunt de lijst vinden op de website of
aanvragen op het secretariaat.
Op www.wervel.be kunt u ook alles
nalezen.

U kunt ons steunen!

We roepen graag alle mensen, groepen
en organisaties op om ons **maandelijks/
jaarlijks een bedrag** - naar eigen draag-
kracht - te storten.

001-2165388-36 van Wervel VZW.
(internationaal)
IBANCode BE 46-001-2165388-36
BIC/Swift code GEBABEBB

De bijdragen gebruiken we om allerlei
projecten te financieren zoals onze
campagnes 'Bio)diversiteit' en 'Soja
en alternatieven', studiewerk en allerlei
acties.

Wervel is een **project bij Krekelsparen**
van Netwerk-Vlaanderen. Het erkennings-
nummer is 94/0054.

Aan wie alleen de **Wervelkranten** wil
ontvangen, vragen we **minimum 16 euro**
(voor organisaties minimum 25 euro),
als ondersteuning voor de publicatie- en
verzendkosten.

Scheningken en legaten vormen een
andere manier om Wervel mee te dragen.
U kan Wervel in uw testament laten
opnemen voor een legaat of schenking
zonder dat uw erfgenamen benadeeld
worden. Met een duo-legaat bespaart
u op successierechten en laat u Wervel
mee genieten van dat belastingvoordeel.

Coverfoto: de internationale tocht 'Genfrei-gehen' van Joseph Wilhelm: Berlijn - Brussel. Honderden mensen stapten een aantal dagen mee. Met 2000 vertrokken ze in Berlijn. Vijf mensen stapten de 1000 km. In Brussel werd aan het Europees Parlement het voorlopige resultaat van een petitie afgegeven. Wie wil kan nog tot begin september ondertekenen. Ook de GGO-poster is nog in A-2 en A-3 verkrijgbaar. Meer info: www.ggo-vrij.be en www.bioforum.be

Contactpersonen

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- en West-Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62	frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid & grond	Bavo Verwimp	014/26 77 34	bavo.verwimp@skynet.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/893 09 60	jeroen@wervel.be
'Denk globaal, eet lokaal'			
& korte keten	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
Diversiteit	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
Jawel!	Jan Thoelen	0472/239839	agrikoltoera@hotmail.com

Efficiënt

In discussies met 'de sector' valt nogal dikwijls het woord 'efficiënt': "De zuivelmarkt is een exportmarkt. Wie het meest efficiënt produceert, kan aan de wereldwijd groeiende vraag voldoen. Dat kunnen wij hier in Vlaanderen." Of tijdens een Wervelreis in Nederland vertrouwt een fiere Friese boer van boerenbond LTO ons toe: "Wij kunnen het toch niet helpen dat we zo efficiënt produceren. Is het dan geen schande dat de vele hongerende kindjes in Afrika niet van onze melkpoeder mogen genieten?!"

Efficiënt? Ja, maar onder welke condities? Wat wordt er zoal onder tafel geveegd? Nederland heeft bijvoorbeeld – om maar een 'detail' aan te stippen - vier keer zijn eigen landbouwareaal overzee nodig: om zijn vee te kunnen voeden en om de exportbelangen te kunnen verdedigen (Afhankelijk van de studies wordt soms gesteld: 7 tot 12 keer het eigen landbouwareaal). Vlaanderen moet het stellen met 'maar' twee keer zijn eigen landbouwooppervlakte.

Efficiënt? Wat met landbouw na het schaars worden van petroleum, de zogenaamde peakoil? Is die er in 2015 of in 2030? Het doet er niet toe: komen zal hij en vlug. Ons intercontinentaal opengescheurde, 'efficiënte' landbouwmodel is gestoeld op goedkope petroleum. Hoe lang kunnen we zo'n systeem nog 'efficiënt' noemen, als tegelijkertijd de aarde snel opwarmt?

Laat ons dan maar op agrobrandstoffen inzetten. Is dat efficiënt? Dit antwoord van de agro- en petroleumindustrie komt hoe langer hoe meer onder vuur te staan. Recent nog stelde professor Louise Fresco, voormalig onderdirecteur van de FAO in Rome: "Met een efficiëntie van 0,16 procent voor de omzetting van zonlicht naar brandstof via fotosynthese is suikerriet het efficiëntste gewas op aarde. Ter vergelijking: moderne zonnecellen halen een efficiëntie van 12 procent bij de omzetting van zonlicht naar energie. In termen van landgebruik is het daarom misschien efficiënter om zonnecellen te plaatsen op gedegradeerde gronden in plaats van ze te gebruiken voor de productie van biobrandstof." Suikerriet mag dan al het meest efficiënt zijn, de monocultuurwoestijnen van 100.000 hectare suikerriet voor ethanol bevorderen niet meteen de biodiversiteit, de voedselsoevereiniteit of arbeid in landen waar massa's mensen naar de efficiënte megasteden gevlucht zijn.

Fresco nog even: "Kleinschalige productie en gebruik van biobrandstoffen in ontwikkelingslanden als Mali en Tanzania maken die landen minder afhankelijk van dure import van fossiele brandstoffen." Ook Wervel wil telkens de context en de machtsverhoudingen bekijken, zoals je elders in deze krant kan merken. Pure Plantenolie (PPO) kan zinnig zijn, als het deel uitmaakt van een lokale gesloten bedrijfsvoering, maar niet als onderdeel van een industriële strategie om diesel groen te wassen.

Efficiënt na de Peakoil. Het Amerikaanse Detroit was bijna een eeuw de wereldstad van koning auto. Momenteel is het een spookstad, waar interessante initiatieven van stadslandbouw ontstaan. Greg Williger hoopt dat Detroit een experiment wordt waar de hele wereld van zal leren: "Vroeg of laat is de olie op en zullen de steden moeten leren om zichzelf te bedruipen." Detroit wordt nu al de hoofdstad van de sterk opkomende stadsboeren genoemd. "Detroit als de stad van de toekomst", is hun intuïtie.

Efficiënt na de sojazondivlood. Het is perfect mogelijk om een bedrijf uit te bouwen met een hoge melkgift, op basis van pakweg gras-klover en hennep. Op onze studiedag over alternatieven voor soja (Vlaams Parlement, oktober 2008) deed een onderzoeker van het ILVO (Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek) een bekentenis. Jarenlang adviseerden ze aan de varkensboeren dat ze efficiënter zouden werken, als ze meer soja zouden inmengen in het voeder. Efficiënter wou dus zeggen: sneller slachtrijp, maar dan wel met meer krachtvoer en meer mest. Tijdens zijn uiteenzetting in het Vlaams Parlement erkende hij dat we efficiënter zouden kunnen werken door juist minder soja in te mengen. Evenveel vlees produceren met minder eiwitrijk voeder dus. Het kan verkeren in het efficiëntieopbod.

Zouden de geesten uiteindelijk beginnen rijpen, nu de landbouwprizen zelfs voor de zogenaamd efficiënte bedrijven chronisch onder de productiekost zitten?

De redactie

Inhoudstafel

Vooraf	3
Bewuste wetenschap?	4
Nieuwsflash: Cargill	4
Boerderijfeest uitnodiging	5
Groentezaden telen	7
BEMEFA	10
Wereldmenu	12
Sojavervanger op vakantie	13
Post-petroleum	14
Hennep ontwikkelingen	15
Allemaal visies	15
Wervel posters	17
Agroforestry in Veneto	18
Netwerken: Catapa	20
Film: Farm for the Future	22
Diversiteit	22
JNM-kampverslag	23
Agenda	24

Wervel staat voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw. Om deze landbouw mee mogelijk te maken, zitten we aan onderhandelingsstafels, voeren we actie, maken we studies, publiceren we, etc. Wervel was en is ook altijd een beetje 'luis in de pels'. Daarom deze rubriek, waarin mensen ongezoeten hun mening kunnen uiten. Wat in deze rubriek gesteld wordt, hoeft niet meteen het standpunt van Wervel zelf te zijn.

Ook wetenschap laat bewuste boer vallen

Oplossing ligt niet in technische hoogstandjes maar in de zoogkoe

Louise Fresco, hoogleraar duurzame ontwikkeling, vindt dat intensieve landbouw nodig is en blijft om de wereldbevolking te voeden (*Trouwkatern Lekker Groen*, 30 mei). Wel moet die dan efficiënter worden, dat wil zeggen: minder vervuilen.

Dat is het probleem. De gangbare landbouw draait op basis van massale import van energie en grondstoffen: onder andere aardolie voor kunstmest, transport en machines en soja voor het veevoer.

En dat is maar één kant van de medaille. Stikstof en fosfaat hopen zich op in bodem en water, met ingrijpende gevolgen voor mens en natuur. De Nederlandse landbouw voldoet dan ook nog bij verre na niet aan de Europese milieurechtlijnen. Landbouwminister Verburg moet de Europese Commissie telkens weer om uitstel vragen.

Het Nederlandse antwoord op de problemen is sinds jaar en dag: meer efficiency. Ook Fresco zit op die lijn. Simpel gesteld betekent dat: de vervuiling gelijkmatig verspreiden over het land en ze zoveel mogelijk afvangen in gesloten systemen. Met de varkensflat als ultieme remedie. Fresco kon het niet duidelijker zeggen: "Dat is een serieuze optie, een hoogindustriële en gesloten cyclus. Maar de Nederlandse consument accepteert dat niet. In China doen ze het ook, maar daar zijn ze minder teerhartig."

De landbouw is zeker creatief en heeft al veel gedaan. Maar het komt allemaal neer op in stand houden, zo niet verhogen, van de productie, met kunstgrepen en technologische hoogstandjes. Het Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij van het ministerie is uitermate complex en gaat handenvol geld kosten. Men hoeft geen pessimist te zijn om te vermoeden dat een ecologisch gezond platteland nog lang op zich zal laten wachten. "De nog af te leggen weg wordt steeds steiler", zoals

minister Verburg zelf zei in een recente brief aan de Tweede Kamer. Bij dit alles blijft de optie productievermindering onderbelicht. Toch heeft dat voordelen. Als de hoog opgeschroefde productie onbetaalbaar en maatschappelijk onaanvaardbaar wordt, kun je ook kiezen voor een lagere productie. Er komt dan weliswaar minder geld binnen uit de verkoop van producten, maar je vervuult ook minder en hoeft dus minder te investeren in milieumaatregelen. Zo'n strategie sluit duidelijk veel beter aan op wat er thans in de maatschappij leeft met betrekking tot de ecologische en economische crisis.

De boeren worden graag betaald voor hun maatschappelijke diensten voor natuur en milieu. Dat kan nieuwe kansen bieden. Bijvoorbeeld de zoogkoeienhouderij. De kalfjes blijven bij de moeder in de wei en volwassen dieren zijn bestemd voor de slacht. De boer levert bij voorkeur niet aan de handel, maar rechtstreeks aan het grootwinkelbedrijf, aan de kwaliteitsslagerij of aan de klant. De voordelen zijn onder meer: minder koeien per hectare, dus minder mest, een minder dure en minder ingewikkelde bedrijfsuitrusting, minder geïmporteerd veevoer, een groot dierenwelzijn en een betere ecologische inpassing in het Nederlandse landschap.

Kortom, er zijn alternatieven die het verdienen serieus te worden bekeken. Dat gebeurt echter niet of nauwelijks. Ook hoogleraar duurzaamheid Fresco laat ons in de kou staan. Is een niet-industriële landbouw zo utopisch dat zelfs de wetenschap het hoofd afwendt?

Frits van Beusekom, veehouder
In Trouw van 19 juni 2009

Cargill boekt op één na beste resultaat ooit

Terwijl boeren en boerinnen wereldwijd kreunen onder extreem lage prijzen, komen er met de regelmaat van een klok vreugdekreten binnen over de winstmarges van voedingsmultinationals. Zo is Cargill de number one in internationale handel van

bulkgrondstoffen (graan, graanvervangers, soja) en de eerste verwerking ervan 'in dienst van de voedingsindustrie':

"De Amerikaanse agropereus Cargill zag in het vierde kwartaal van het boekjaar dat eindigde op 31 mei de nettowinst dalen met 69 procent tot 327 miljoen dollar. Over het hele boekjaar bedroeg de winst 3,33 miljard dollar, een daling met 16 procent in vergelijking met het vorige boekjaar. Maar 2007/2008 was dan ook het recordjaar bij uitstek."

De omzet van Cargill is met drie procent gekrompen tot 116,6 miljard dollar. Tot en met november zat Cargill nochtans op recordkoers, maar daarna liepen de winstcijfers fors terug als gevolg van de economische recessie. De tegenvallende

resultaten in het vierde kwartaal zijn onder meer te wijten aan de zwakke prestatie van meststoffenproducent Mosaic, een bedrijf waar Cargill de voorbije jaren fors in geïnvesteerd heeft.

Financieel directeur David MacLennan van Cargill verwacht dat de meststoffenindustrie zich de komende maanden zal stabiliseren nadat de vraag het voorbije jaar is ineengestruikeld als een neveneffect van de scherpe prijsdalingen voor landbouwgrondstoffen op de wereldmarkt. "Het ergste ligt achter ons", luidt het.

Volgens ceo Greg Page is Cargill er alvast tijdig in geslaagd om de kosten te rationaliseren. Daarnaast werd goed ingespeeld op de sterk schommelende prijzen voor grondstoffen, zegt de topman. Op korte termijn verwacht men bij Cargill vooral goede resultaten in groeiende landen zoals Brazilië, China, India en enkele Zuidoost-Aziatische landen.

Vilt-bericht, 20 augustus 2009

vergeten groenten bereiden
brood bakken
inspringtheater voor alle leeftijden
film op de hooizolder
maaltijd van het huis
sneukel- en snuffeltocht - wedstrijd
fietstocht
muziek
vele weetjes en beetjes over
de zorg voor grond en ons voordeel

programma z.o.z.

Boerderijfeest in 't Gebroek

27 september 2009

Zuurbroekstraat 11, 3690 Zutendaal

Wees er als de kippen bij!

Het platteland leeft!

Micromedewerking van de Vlaamse Overheid

PROGRAMMA - 't Gebroek, Zuurbroekstraat 11, Zutendaal — 27 september 2009

- kook mee! Vergeten groenten en vruchten (max. 15 pers.) – brood bakken (max. 15 pers.) 10u30
- film: 'The Real Dirt on Farmer John' op de hooizolder (max. 40 pers.)
- spring mee in! theaterspel voor de jeugd 9 jaar tot 16 jaar: 'De wereld rond, en dan hòp, in je mond' 10u30 - 14u30 - 15u30
- maaltijd 'vers en divers' van het huis met inleiding om 12u30 door gastheer of -vrouw en koks
volw. 10 euro – kind (jonger dan 13 jaar) 5 euro - jonger dan 4 jaar gratis 12u30 – 14u
- snuffel- en sneukeltocht met opdrachten
prijs: verrassingsmand/ grote verrassingsmand voor deelname op beide locaties doorlopend van 13u30 tot 16u
- fietstocht naar biologisch kleinfruitbedrijf: 14u tot 16u
- rondleiding op de boerderij: de zorg voor voedsel en grond 14u tot 15u
- stiltewandeling naar beekvallei (met onderweg agrarisch natuurbeheer en landschapszorg) 14u tot 16u
- forumtheater: 'De grond van de zaak...' 16u30 tot 18u
- Optreden van 'De Nuiw Erpel', een groep straatzangers (troubadours) die het leven van dé boer
al zingend in prentjes uitbeeldt - sap persen van eigen appels door de sapmobiël, een mobiele
pers- en pasteuriseerinstallatie die van boerderij tot boerderij trekt - boerderijwinkel met verse producten Doorlopend

Parkeren met de auto kan niet op de boerderij, wel 500m verder op
de parking van het bezoekerscentrum 'De Lietenberg' in de Blookbergstraat.

inschrijven voor maaltijd – kookworkshop – film - fietstocht (fietsen zijn aanwezig) en jeugdtheaterspel tot 1 week voordien (liefst
met vermelding boerderijfeest en datum of plaats) en info op info@wervel.be of tel. 02/893.09.60
Zin in meer? Z.o.z.: je bent welkom op de Zonnekouter in Zulte!

Boerderijfeest op de Zonnekouter

20 september 2009

Vossenholstraat 9, Zulte

met kookworkshop
inspringtheater voor alle leeftijden
lekker eten
sneukel- en snuffeltocht - wedstrijd
muziek
vele weetjes en beetjes over
de zorg voor grond en ons voedsel
programma z.o.z.

Het platteland leeft!

PROGRAMMA — de Zonnekouter, Vossenholstraat 9, Zulte — 20 september 2009

- Kook mee! 'Lekker vers en recht van de grond' (max. 25 pers.) 10u30
- Spring mee in! theaterspel voor de jeugd 9j tot 16j: 'De wereld rond, en dan hóp, in je mond' 10u30 - 14u30 - 15u30
- Maaltijd 'vers en divers' van het huis met inleiding om 12u30 door gastheer of -vrouw en koks
volw. 10 euro – kind (jonger dan 13j) 5 euro - jonger dan 4j gratis 12u30 – 14u
- Snuffel- en sneukeltocht met opdrachten
prijs: verrassingsmand/ grote verrassingsmand voor deelname op beide locaties doorlopend van 13u30 tot 16u
- rondleiding op de boerderij: de zorg voor voedsel en grond 14u30
- muziek van de folkgroep 'Alruin' 15u
- forumtheater: 'De grond van de zaak...' 16u30 tot 18u

inschrijven voor maaltijd – kookworkshop en jeugdtheaterspel tot 1 week voordien (liefst met vermelding boerderijfeest en datum of plaats) en info op info@wervel.be of tel. 02/893.09.60

Zin in meer? Z.o.z.: je bent welkom in 'tGebroek in Zutendaal!

Zelf groentezaden telen

De kringloop sluiten om de biodiversiteit te behouden

De WERKGROEP EIGEN ZAADTEELT wil zaadteelt terugbrengen op het groentebedrijf bij de teler, omdat het daar thuis hoort. Doorheen de eigen zaadteelt ontstaat de verbinding tussen de tuinder, zijn gewas en zijn bedrijf. Zo wordt de kringloop van zaad tot voedsel gesloten. Want het lijkt zo evident: als je wil oogsten moet je zaaien. En zaad, dat koop je in de winkel of bij je zaadleverancier die het op zijn beurt van de veredelingsbedrijven betreft. En dat zijn er geen kleintjes: reuzen als AgrEvo, Monsanto en Nunhems kopen steeds meer zaadproducenten op. Of niet soms?

Op uitnodiging van de WERKGROEP EIGEN ZAADTEELT verzamelden op 18 juli 2009 meer dan twintig geïnteresseerden op het Biologisch-dynamisch tuinbouwbedrijf 'AKELEI' van Greet Lambrecht en Johan D'Hulster te Schriek. Voor een excursie bij tuinders met eigen zaadteelt uit het traditionele Mechelse tuinbouwgebied.

We wisten, of beter, we vermoedden het, maar de voorbereidende bezoeken bevestigden het: verschillende generatietuinders houden nog altijd rassen in stand die soms generaties lang door eigen zaadteelt werden doorgegeven. Hun ervaring is groot en voor hen is eigen zaadteelt vanzelfsprekend eenvoudig. Eigen zaadteelt is de ademhaling

van de teelt: verfrissend vernieuwend, steeds hetzelfde en toch steeds weer verschillend. Jules Verschueren, een teler van groene selder uit Schriek, zei ons tijdens een voorbereidend bezoek: "Waarom vinden jullie het belangrijk om hier te komen kijken? Aan zelf zaad telen is toch niets moeilijks: je houdt de zaadragers over, laat ze bloeien en tot zaad komen. Je oogst de zaden en bewaart ze om ze het volgende teeltjaar opnieuw uit te zaaien. Meer is daar niet over te zeggen." Dat is juist, Jules! En dat is wat we met de WERKGROEP EIGEN ZAADTEELT tot nieuw leven willen brengen: jouw vanzelfsprekende ambachtelijke kunst van de zaadteelt ten bate van een sterke ecologische en economische toekomst van de land- en tuinbouw. Samen met de geïnteresseerde tuinders, biologisch of gangbaar, jonge Landwijzerstudenten die kijken naar een eigen bedrijf of er al mee gestart zijn, de veteranen of de nieuwkomers van VELT, en allen die geïnteresseerd zijn om de zaadautonomie opnieuw te veroveren, willen we ondersteunen en zij zullen onze werkgroep helpen om over de brug te komen met de eigen zaadteelt. Daarvoor is het bezoeken van tuinders die de eigen zaadteelt nog toepassen, een uitstekend middel.

Maar het is niet evident. Jules is generatietuinder en spreekt met wat bitterheid.

Het sop is de kool niet waard, want de prijzen blijven ondermaats! Nochtans is Jules een uitstekend vakman die als geen ander de kunst van het instandhouden verstaat. Toch vindt hij het moeilijk om zijn ervaring door te geven. Zijn geloof in de toekomst is gedeukt: "Uniformiteit, dat zoekt 'de markt'! En versta hieronder niet direct de consument, maar in eerste instantie de handel: die gaat voor uniformiteit en een lange bewaartijd." Zelfs als we hem zeggen dat aankomende jonge mensen, ondanks de landbouwcrisis, trots opnieuw met het schoonste beroep van de wereld – de voedselproductie – willen beginnen en dat zijn ervaring belangrijk is om hen te helpen door te starten met het ambacht van de eigen zaadteelt, dan verwijst hij ons naar zijn jongere collega en buurman Bart Verschueren. Bart vermeerderd zelf bleekselder. Tuinders zoals Jules zijn bescheiden. Het is toch allemaal eenvoudig en de moeite van het vertellen niet waard. En bovendien dragen velen hun lot in stilte: kun je nu iemand inspireren voor je beroep waarin je zelf – na jaren crisis – niet echt meer gelooft? Is het de moeite om kennis van de eigen zaadteelt door te geven? "Dat wil de veiling niet, jongens!"

En ze was er, de jonge garde die wil leren van de voorgangers, de veteranen die respect afdwingen: de witlooftuinders die trots op hun eigenste 'Brussels grondwitloof' kennis willen opdoen en delen van en met anderen, de behoeders van Noachs ark, de mensen van VELT waarvan Jos Pauwels, bestuurslid van Velt Midden Brabant, spontaan het woord nam om het zaad van een fijne staakboon voor te stellen en uit te delen. Het is een soort naaldboon die door hem nog verder werd geselecteerd en die hij vele jaren geleden kreeg van Paul Van Oosterwijck. Hij had ook nog erwten bij die hij ieder geïnteresseerde liet meenemen – hij noemt ze 'Varal', een gewas van 80 cm., met een goed gevulde peul, destijds gekregen van een kennis, die de betere kwaliteit opmerkte tussen de andere erwten.

In die gaven wordt de praktijk van de stromende biodiversiteit zichtbaar. Dat is een van de belangrijkste doelstellingen van de WERKGROEP EIGEN ZAADTEELT: 'vrije genetica'

die doorgegeven kan worden en zich op andere plaatsen verder kan ontwikkelen om zich aan te passen. Dat is de ziel van de genetica en de bron van biodiversiteit. Is dit niet de tegenpool van wat de grote concerns nastreven met genenbanken, patenten en gesloten systemen?

Eerst vertrokken we naar Marcel Geeraerts te Putte. Marcel is vollegrondswitloofteler met witloof van eigen zaadteelt. Zijn vader deed dit ook al. Via een EU-erkenning als streekproduct kan dat vollegrondswitloof rekenen op een hogere prijs, mede ten gevolge van een kwaliteitsappreciatie bij de consument. In zijn zandgrond teelt hij een zoet witloofras. Hij schetste ons een beeld van de evolutie van de witloofrassen en vertelde ons waarop je moet letten als je zaadragers uitkiest.

De kwaliteit van de witloofrassen is er met de komst van de F_1 -hybriden niet op vooruitgegaan. Marcel legt uit waarom: "De selectiedruk heeft zich verlegd van een hoge inwendige kwaliteit naar meer gewicht." Hij illustreerde dit aan de hand van de pitlengte van de witloofkrop. De pit is het stukje stengel dat onderaan binnen in de witloofkrop de bladeren draagt. Bij een kwaliteitsvolle witloofkrop mag dit stengelstukje niet langer zijn dan 1/3 van de kroplengte. En vroeger, zo herinnert hij zich, werd daar bij de keuring op de veiling nauwlettend op toegezien. Een staal witloofkroppen van een partij die op de veiling werd aangeboden, werden overlangs doorgesneden en wanneer de pitlengte meer was dan 1/3 van de kroplengte, werd de partij in een lagere kwaliteitscategorie geplaatst. Wie of wat is er de oorzaak van dat dit criterium vandaag niet meer van toepassing is? Het was een onderwerp van gesprek in de groep. Verschillende suggesties werden geopperd: F_1 -hybriden konden dit criterium niet volgen, omdat men streefde naar gewicht en omdat de stengelstukjes een grotere dichtheid schenen te hebben dan de bladeren van F_1 -hybriderassen en dus meer gewicht leverden. Ook de bewaring en de forcerie van de wortels hebben daarop een invloed.

Bij het zelf vermeerderde grondwitloof van eigen zaadteelt zit de dichtheid van de krop meer in de bladeren en het is daarom ook beter bewaarbaar. Bovendien heeft het een meer knapperige beet en een betere smaak.

Als het criterium 1/3 pitlengte bij de keuring op de veiling was aangehouden, dan zouden de F_1 -hybriden hun plaats op de markt hebben mislopen en de sector een reeks 'hoge opbrengstvariëteiten'. Of de sector er met de aanmelding van deze F_1 -hybriden nu echt op vooruit is gegaan, is nog maar de vraag. De evolutie naar watercultuur met gebruik van F_1 -hybriden is er mede de oorzaak van dat de sector momenteel in een diepe overproductiecrisis is terechtgekomen, net als de hele tuinbouwsector trouwens. Forceren op water vraagt hoge installatiekosten met een daaraan aangepaste schaalgrootte. De meer ambachtelijke aanpak van het grondwitloof met eigen zaadteelt biedt aan een aantal tuinders een uitweg uit de crisis en past ook meer binnen een bedrijfsvoering met een gemengd karakter, met andere woorden: met een groter aantal verschillende teelten.

Vervolgens trokken wij naar Yves Engels, eveneens te Putte. Yves is van vader op zoon specialist-teler van witte selder waarvan hij zelf zaad wint. Zijn vader deed het al, net als zijn grootouders, en waarschijnlijk nog voorgaande generaties in het oude tuindersgeslacht.

Bij onze aankomst was hij met zijn medewerkers volop aan het uitplanten. Ondanks het vele werk werden we hartelijk onthaald en kregen we ruim de tijd om onze vragen te stellen. Jaar na jaar lukt het met zijn meer groene selectie om op dezelfde grond, zonder ontsmetting, te telen. De echt gele selder, het telerstype 'De Roy', is een veel moeilijker gewas en hoewel het een betere smaak heeft en door de consument ook meer wordt gelust, wordt het bijna niet meer geteeld wegens de gevoeligheid voor selderroest of selderplaag. Er is blijkbaar ook een verband tussen het ras en de gevoeligheid voor bodemmoeheid ten gevolge van aaltjesaantasting. Verder speelt in het afzetkanaal ook het bewaarvermogen een rol. Daardoor wordt het groene type ook op de veilingkeuring meer gewaardeerd. Door het systeem van blokverkoop is het individueel verkopen voor de klok niet meer mogelijk. Daardoor wordt de groene selectie ook bevoordeeld ten overstaan van het meer gele type 'De roy' dat vroeger hoog in aanzien stond. Ligt hier geen mogelijkheid om dit ras binnen de biologische sector terug op te pikken voor de korte(re) keten?

Het lukt Yves om al gedurende vijf jaar opeenvolgend selder van het door hemzelf

vermeerderde meer groene type 'Golden Flies' te telen, op dezelfde grond zonder grote problemen van bodemmoeheid. Gezien de stikstofbehoefte van de witte selder zou het ontbreken van vruchtwisseling in de biologische sector zeker niet mogelijk zijn. Gangbaar mogen in de intensieve vollegrondsteelten 370 eenheden stikstof gebruikt worden, terwijl in de biologische teelt slechts 170 eenheden zijn toegestaan. Zo is het gemiddeld gewicht van de voetselder courant 1,2 kg en biologisch 600 tot 800 g.

Met Hervé De Clercq, onderzoeker van de ILVO-plant, ging het gesprek over de evolutie van de selectie, het veredelingswerk en de bijdrage die door ILVO werd geleverd bij de oorsprong van het ras 'Golden Fever'. Dat kwam voort uit de donkere telersselectie 'Golden Flies'.

In de gesprekken werd volop aandacht besteed aan de selectie, verdelings- en zaadteelttechnieken, vanaf de teelt over selectie tot het reinigen, het drogen en bewaren van het zaad. Alles kwam duidelijk aan bod. Een opsteker voor de aanwezigen, jong en oud in het vak.

's Middags hadden we op de Akelei een verzorgde broodmaaltijd, voorafgegaan door een door Greet bereide, overheerlijke groentesoep. Daarna toonde Greet ons hun meer dan 10 groentesoorten die op het bedrijf met eigen zaadteelt vermeerderd worden: donkergroene Schriekse winterprei, savooikool, pastinaak, rucola, groene selder met holle pijp, rode bieten, warmoes, erwten 'Mechelse Krombek', labbonen, schorseneer, stengelui, ijsbergsla. Het zaad van schorseneren en een eigen savooienras moeten zij afschermen tegen de groenvinken. Pastinaak, prei, schorseneer, labbonen, warmoes en stengelui toonden zich in hun zaaddragende fase. AKELEI bood alle deelnemers een levend getuigenis van de mogelijkheden die eigen zaadteelt het bedrijf kan bieden, als de tuinder zijn verbinding met de gewassen aangaat.

In de namiddag volgden nog drie bezoeken in Duffel rond de gewassen bloemkool, selder 'Groene Hollepijp' en prei. De zaadragers van bloemkool stonden volop in het zaad. Leo Aerts teelt eigen zaad van vroege bloemkool en prei. Ook deze generatietuinder had heel wat nuttige informatie in petto. Elk jaar

opnieuw selecteert hij de beste types uit zijn partij vroege bloemkool. Die 'weeuwenteelt' wordt eind september gezaaid, begin oktober ingepot en overwintert vorstvrij in een kweekserre om, afhankelijk van het weer, eind februari uitgeplant te worden. Normaliter worden deze kolen half mei geoogst. Ondertussen is de selectie gebeurd op zelfdekkendheid, geslotenheid van de kool, witheid, de ongevoeligheid voor van moskolen (min of meer fijne uitgroeiingen op het kooloppervlak) en gezondheid. Dan worden ze samen gezet op een zaaddragerperceel. Dikwijls wordt bij bloemkool een stuk uit de koolkop gesneden om het open groeien van de zaadstengels te vergemakkelijken. Leo is daarvan geen voorstander omdat het volgens hem meer rotproblemen creëert dan oplost.

Leo had bovendien een handig systeem om preizaad te dorsen en te reinigen. Hij toonde hoe hij, om de preizaden te dorsen, de gedroogde zaadbollen door een roerzeef draait. De zaden en het kaf vallen dan samen in een emmer die wordt geleidigd in een recipiënt met water. Het kaf en de loze zaden drijven boven en kunnen afgegoten worden, terwijl het zaad onderaan blijft liggen. Het natte zaad wordt te drogen gelegd en kan daarna bewaard worden.

Zijn buurman Albert Schellemans teelt zaad van groene selder met holle stengel. Het is een seldersoort die relatief winterhard is en dus ook in de winter goed onder koud glas of in plastiekunnels zonder verwarming te telen is. Een groente voor het post-petroleumtijdvak dus. De zaadragers van de vollegrondsteelt overwinteren het best onder glas of worden alleszins min of meer beschermt de winter doorgehaald door ze eventueel in te kuilen. Overwinteren in open lucht zou in geval van een niet te strenge winter ook kunnen, maar de ervaring op Akelei was dat het dit jaar wegens de strenge vorst niet mogelijk was. Daarom is het beter de zaadragers vorstvrij te laten overwinteren. Hoewel een selderplant een grote hoeveelheid zaad levert en het zaad lang houdbaar is, is het vooral bij de start toch beter om elk jaar opnieuw zaad te telen, om op die manier door selectie sneller vooruitgang te boeken.

Selder 'groene hollepijp' is een aromatisch selderras dat zeer goed past bij mosselbereidingen en de islamitisch-Marokkaanse gemeenschap is ook tijdens de Ramadan een groot afnemer van dit

seldergewas, zo wist Albert ons te vertellen. In ieder geval stemt hij zijn oogst erop af, omdat de prijzen in die periode over het algemeen goed zijn.

We eindigden onze bedrijfsbezoeken bij Mark Peeters, specialist in de preiteelt. Mark is telg van een geslacht dat ook al generaties in het vak zit en heeft de eigen zaadteelt zowat met de moedermelk meegekregen. Hij heeft dit jaar uit zijn eigen zaadvaste ras de meest vorst-weerstandbiedende types overgehouden om zo in de populatie een hogere vorstweerstand te ontwikkelen. Deze winter had hij tweemaal -22 °C geconstateerd. Het oude ras Castelstar, destijds verdeeld door Casteels, had een hoge vorstweerstand. De hybride preirassen leken eerst goed de vorst te hebben doorstaan. Maar later bleek dat ze wel degelijk in het hart geraakt waren. Een sterk zaadvast ras is dus zeker de moeite waard.

Bij de afronding van onze bezoeken mochten we de waardering van de deelnemers ervaren. De blijvende interesse tot op het einde, de vragen en gesprekken vormden de motivatie en de beloning voor een inspanning die door alle deelnemers werd gedaan. Afspraak werd gemaakt voor de winterbijeenkomst en thema's zoals "wat is het wettelijk kader en de meer technische aspecten van de zaadteelt" werden door sommige deelnemers alvast naar voor geschoven als een beloftevolle afronding van deze dag.

Voor meer fotomateriaal kan u terecht op de blog van Daniel Willaeyns van VELT <http://blog.seniorennet.be/fruit>.

Louis De Bruyn

BEMEFA zet eerste stappen op lange pad naar alternatieven

De Belgische Vereniging van Mengvoederfabrikanten (BEMEFA) engageert zich om verantwoorde soja én soja-alternatieven te gebruiken. Dat benadrukte Yvan Dejaegher van BEMEFA tijdens een studiedag van het platform Maatschappelijk Verantwoorde Diervoederstromen (MVDS) over soja-alternatieven in het veevoeder vorig najaar. De inspanningen voor verantwoorde soja zijn intussen het paradepaard van de sector, maar de alternatieven lijken verticaal geklasseerd. Niet zo, vertellen Yvan Dejaegher en BEMEFA's nieuwe voorzitter Marc Huon in een gesprek met Wervel: de visie is bijna rond, maar om de concrete termijn zitten beide heren nog verlegen.

De studiedag vond bijna een jaar geleden plaats. Zowel BEMEFA als Boerenbond engageerden zich toen op twee sporen te werken: 'duurzame' soja en alternatieven. Over plantaardige alternatieven hebben we sindsdien niets meer gehoord. In april werd Marc Huon voorzitter van BEMEFA. Als zaakvoerder van Voeders Huon maakt hij voor hoeve In de Zon een sojavrij voer met erwten als belangrijkste eiwitbron. Bovendien is hij al 15 jaar bezig met hennep. Wervel polst of zijn aanstelling de plantaardige alternatieven weer op de rails zet.

We zijn blij dat BEMEFA nu een voorzitter heeft die de soja-alternatieven in veevoeder goed kent en hopen dat de alternatieven meer op de agenda komen.

Yvan: Ze zijn nooit van de agenda verdwenen. We hebben een studiedag georganiseerd in Vlaanderen en in Wallonië en hebben de alternatieven bij FEFAC, de Europese federatie van de mengvoederindustrie, als prioriteit naar voor geschoven. Zo zal FEFAC mee lobbyen voor de bevoorrading van eiwitten van Europese oorsprong.

Trouwens, toen ik in '88 in de mengvoederindustrie begon, waren de Europese plantaardige eiwitbronnen zoals erwten, bonen, lupine, luzerne enzovoort, één van de prioriteiten. Dat is afgevoerd omdat al dat lobbywerk van de Europese federatie niet veel heeft opgebracht: we gebruiken nog minder erwten dan toen en het gebruik van lupinen en luzerne is zeker niet gestegen.

Gezien de nieuwe economische en ecologische omstandigheden moeten we nieuwe prioriteiten stellen en de alternatieven weer bovenaan de agenda plaatsen.

Hoe denkt u nu wel impact te hebben in tegenstelling tot het verleden?

Yvan: We hebben in de tijd strategische fouten gemaakt. Nu moeten we bondgenoten hebben in de strijd. Zo zijn de boerenorganisaties een belangrijke bondgenoot.

Dat waren ze vroeger niet?

Yvan: Toen stonden we alleen.

Marc: Omdat de landbouwsector geen voordeel kon halen uit de alternatieven?

Yvan: Er waren in die tijd subsidies voor erwten en veldbonen. Op het moment dat de Europese Unie besliste de subsidies af te schaffen is de productie in mekaar gestort.

Wat is de rol van BEMEFA in het lobbywerk voor soja-alternatieven?

Yvan: We zitten in de raad van bestuur van FEFAC en nemen daar het voortouw wat duurzaamheid betreft. Over de alternatieven stellen we dossiers samen die we verdedigen in het Europees Parlement en de Europese Commissie. We proberen ook alle lidstaten op dezelfde golflengte te krijgen.

Binnenkort heeft België het voorzitterschap. Dus zal het allemaal snel gaan, zeker?

Yvan: Absoluut. We zullen proberen er munt uit te slaan.

Zit u momenteel in de opstartfase voor de dossiers?

Yvan: In het kader van het Europees Feed Technology Center (EUFETEC) wordt een werkgroep samengesteld die eerst een lijst zal opstellen van duurzaamheidsindicatoren en die indicatoren zal proberen te kwantificeren. Wageningen heeft al een verzameling uitgewerkt en wij willen die vervolledigen. Op basis daarvan werken we een dossier uit voor FEFAC.

Er is ook een Europese werkgroep gevormd en een Belgische, waarin Fevia, Boerenbond en BEMEFA het voortouw nemen. Het is de bedoeling dat we communiceren over wat we doen op het duurzaamheidsplatform en de andere leden op de hoogte houden.

De duurzaamheidsindicatoren hebben we voor soja ook al op het platform Maatschappelijk Verantwoorde DiervoederStromen gebracht. We stelden toen vast dat we qua knowhow duidelijk te kort schoten in België en zijn de mosterd gaan halen bij anderen binnen de Round Table on Responsible Soy (RTRS). We willen de verantwoorde soja aangrijpen als eerste project om de indicatoren te ontwikkelen en te testen.

Als we ze voor soja hebben uitgewerkt, kunnen we ze makkelijker toepassen op andere diervoederstromen en liefst ook het totaalbeeld van voeding schetsen.

RTRS beperkt zich wel tot diervoer.

Yvan: Ja. Maar op termijn willen we het hele verhaal meenemen, tot en met de distributie.

Een van de evoluties die zich nu dreigt voor te doen is dat het varkensvlees zelf wordt ingevoerd uit Brazilië in plaats van het veevoeder. Hoe staat u daartegenover? Als veevoederfabrikant moet je daarop voorbereid zijn.

Marc: Dat klopt. Wij proberen met de distributie goede afspraken te maken. Wij hebben tal van lastenboeken. Onze boeren krijgen weinig geld, maar moeten wel aan heel hoge eisen voldoen. In hetzelfde winkelrek liggen meer anonieme, goedkopere producten waaraan geen bijkomende eisen zijn gesteld omdat ze verwerkt zijn. Aan die discrepantie moet gewerkt worden.

Yvan: Duurzaamheidsindicatoren moeten van toepassing zijn voor alle producten die in het schap van de grootdistributie liggen.

Ziet u dingen die Europa kan doen? Promotie en onderzoek bijvoorbeeld? Er bestaan al alternatieven die gewoon gepromoot moeten worden.

Yvan: Er is een duurzame oplossing nodig. Subsidies kunnen twee-drie jaar helpen om een gewas te promoten, maar je moet een langetermijnstrategie hebben om ervoor te zorgen dat na de subsidies niet alles in elkaar stort.

Maar er spelen nu ook andere indicatoren een rol in je evaluatie welke plantaardige eiwitten je eventueel zou promoten in Europa tegenover ingevoerde. Duurzaamheid en je ecologische voetafdruk zijn nu nieuwe indicatoren en die moet je meenemen in je dossiers. Onze vooruitzichten zijn dat de alternatieven er beter zullen uitkomen door die indicatoren dan bepaalde stromen die nu bestaan, zoals soja bijvoorbeeld.

Als de keuze voor indicatoren samenhangt met de crisis is dat niet duurzaam. Of wel?

Marc: Op een bepaald moment worden erwten gebruikt in veevoeder. Een bepaald technisch detail zorgt ervoor dat erwten minder interessant worden. Dan verdwijnen de erwten uit het voer. Op een bepaald moment wordt het weer interessant en zijn erwten niet meer beschikbaar.

Hoe gaat u daarmee om? U kunt werken op lange termijn, maar als niet bekend is dat jullie alternatieven in overweging nemen...

Yvan: Alles is gebaseerd op vraag en aanbod. Als je zorgt dat de vraag consequent en op grote schaal blijft, dan zal het aanbod er wel komen. Die visie proberen we uit te dragen voor de duurzame soja. Als je je indicatoren alleen laat gelden voor 100 ton soja binnen een niche, zal de kostprijs heel hoog zijn. Dan zal slechts

een klein aantal boeren daarop ingaan.

Daarom moet je ervoor zorgen dat de volledige 39 miljoen ton soja die wordt ingevoerd aan alle duurzaamheidsindicatoren voldoet. Dan springt iedereen erop. Dan wordt verantwoorde soja de norm.

Marc: Ik vind het wel ambitieus dat we ervoor ijveren om in te grijpen op de teeltomstandigheden van de Braziliaanse boeren.

U investeert inderdaad veel in duurzame soja. Maar laat ons stellen dat de soja volgend jaar voldoet aan meer indicatoren dan degene die nu gelden. U hebt dan één verantwoord product. Stel dat er volgend jaar een grote schimmelplag is in Latijns-Amerika en dat de prijs van soja piekt naar het dubbele. Wat zouden uw computermodellen dan aangeven voor de samenstelling van het voer?

Yvan: Vergelijk het met voedselveiligheid. Dat is nu de standaard geworden: iedereen moet daaraan voldoen, punt. Of er wordt niet meer geleverd. Hetzelfde moeten we voor verantwoorde productie bereiken.

Daar ben ik het mee eens. Maar wat doet de boer die nu al in de hoek gedreven wordt, als zijn voer van prijs verdubbelt?

Marc: Op zo'n moment ben je overgeleverd aan de geldende prijzen, want er zijn geen mogelijkheden.

Yvan: Je hebt geen probleem als je voor 39 miljoen ton verantwoorde soja voorziet, want er wordt meer soja gezet om aan die bevoorrading te voldoen. Zo effen je de prijsschommelingen.

Juist. U investeert nu bijvoorbeeld heel veel in maatschappelijk verantwoorde soja. U zegt: als de prijs daar piekt, zijn er geen alternatieven. Maar in het begin praatte u wel over twee sporen: soja én de alternatieven. Het is belangrijk om daar in te blijven investeren en over te communiceren.

Marc: Het is voor onze sector moeilijk om te investeren in de teeltplannen van een akkerbouwer. Hoe kunnen we daarin interveniëren? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het areaal erwten stijgt? Daar hebben we geen vat op.

Yvan: Dat kan alleen als de consument bereid is de plannen te ondersteunen om bepaalde indicatoren voor duurzaamheid en je voetafdruk enzovoort, op te nemen in de berekening. Maar dat zal ongetwijfeld een effect hebben op de kostprijs.

Als er een kostprijsverhoging is, moet je sowieso naar de consument stappen. Meer en meer informeren alle betrokkenen de consument.

U wilt binnen vijf jaar alle soja vervangen door duurzame soja. Wat is uw termijn voor de alternatieven?

Yvan: We durven ons niet vastpinnen op een termijn. Dat hangt van zoveel zaken af.

Mikt u nu vooral op het meer duurzaam maken van soja?

Yvan: Dat is een belangrijke stap.

U hebt onlangs soja aangekocht die aan minder criteria voldoet. U zou ook een beperkt aantal duurzaamheidscriteria kunnen kiezen en nagaan hoe de erwten en de restproducten van de bio-energie daar bijvoorbeeld uit komen, niet? Zo toont u dat u ermee bezig bent en weten de andere betrokkenen dat er mogelijkheden zijn.

Misschien kunt u intussen ook nagaan hoe de consument zou reageren op sojavrij voeder?

Yvan: Daar hebben we niet aan gedacht, maar ik wil dat wel in de groep gooien.

Stel dat je binnen vijf jaar ziet dat lupine goed scoort volgens je indicatoren. Maar er zijn – zoals bij de erwten – geen lupinen meer en er is ook geen onderzoek meer naar gedaan. Dan sta je daar mooi te blinken. BEMEFA heeft heel wat connecties. Zou het geen aanzet kunnen geven tot meer onderzoek?

Yvan: Absoluut. Maar we gaan niet opnieuw onderzoeken wat al onderzocht is.

We kennen bepaalde alternatieven, maar er is te weinig ervaring en te weinig onderzoek. Dat is gezegd tijdens de studiedag.

Yvan: In België misschien. Maar we willen een inventaris maken van het onderzoek dat al in Europa is gebeurd en kijken of daar tekorten zijn.

Een langetermijnstrategie neemt veel tijd in beslag. Je moet eerst je achterban overtuigen. We hebben bijvoorbeeld een overeenkomst gemaakt om het fosforgehalte in voeders te verlagen en dat op het etiket te plaatsen. Het fosforakkoord was er in 1995. Het heeft vijf jaar geduurd om de overheid mee te krijgen. Het duurde nog eens 2 à 3 jaar om het in de praktijk te brengen. Dat is 8 jaar dus voor een aanpassing op Belgisch niveau.

Marc: Bij ons komt de lange termijn neer op 10-20 jaar.

Wat doet u als uw visie op punt staat en er geen alternatieven meer zijn zoals met de erwten?

Marc: Wij kunnen de vraag niet genereren. We werken graag met erwten, maar blijkbaar heeft het geen invloed op de primaire sector.

Erg vreemd is dat niet. Als je als boer erwten teelt, krijg je alleen geld voor de erwt als veevoer, terwijl je met culturen zoals koolzaad en soja zowel de olie als de perskoek kunt verkopen. Maar in het discours van de alternatieven hoor je weinig over nieuwe teelten die dubbel kunnen worden ingezet.

Marc: Ik ken het voorbeeld van de hennepsector waarin ik 15 jaar actief ben. Rond de coöperatie in Frankrijk staat 6000 hectaren hennep. Hebben de coöperanten die hectaren kunnen behouden door de prijs die ze kregen voor de vezels of het zaad? Neen. Toen de prijs voor het graan piekte, hebben ze die 6000 hectaren gehouden, omdat het afvalproduct stro nog meer opbracht en zorgde dat het businessplan in evenwicht was.

Interview: Dominique Joos

NVDR: In het editoriaal van de vorige Wervelkrant (juni 2009) schreef de redactie: "Wereldwijd komt er een beweging op gang om meer 'maatschappelijk verantwoord te ondernemen' (MVO). In die algemene ommekeer zit Wervel al sinds twee jaar aan tafel met de Boerenbond, de veevoedersector Bemefa, de distributiesector Fedis, enkele ngo's en andere belanghebbenden.

Vanaf de eerste vergadering ging het er over om de veevoederstromen –soja vooral – te 'verduurzamen'. Gelukkig konden we de industrie meteen dat onkies woordgebruik uit het hoofd praten: de grootschalige sojaproductie overzee en de import van 39 miljoen ton soja in de Europese Unie kunnen nooit 'duurzaam' genoemd worden. Het zou het toppunt van greenwashing zijn."

Blijkbaar is er nog veel spraakverwarring. Ook in bovenstaand interview worden 'verantwoord' en 'duurzaam' vlot door elkaar gehaald. Alsof het synoniemen zijn.

Wereldmenu

Op 16 oktober is het Wereldvoedseldag. Die dag is bijzonder omdat we ons dan met veel mensen in de wereld verbonden kunnen voelen via het eten. En dat smaakt des te beter als elke wereldburger een plaats krijgt aan de eettafel. Hoe meer mensen een wereldmenu serveren, hoe minder hongerlijders!

Het wereldmenu is een concept van Werelddelen.nl en sluit perfect aan bij de campagne 'Denk Globaal Eet Lokaal' van Wervel. Iedereen kan zijn eigen wereldmenu samenstellen.

Het WERVEL-wereldmenu bestaat uit: een aardappelsoep met mini-bladgroenten, wereldburgers in herfsttenu, een seizoenseslaatje en een toetje van elders. Het is een actie om de honger uit de wereld te bannen en dat vraagt van iedereen een inspanning: één miljard hongerlijders is een ongelooflijk groot getal! Maar 'alle beetjes helpen', zei de mug en ze deed een plasje in de zee en... de zee groeide! In elk geval: iedereen kan meehelpen.

Het Wereldmenu zal ook met de Post- Kyoto-duif meereizen. Deze duif doorkruist (met de fiets) alle Vlaamse provincies en bezoekt scholen, gemeentes en socio-culturele verenigingen tijdens de Vredesweek van 25 september tot 4 oktober.

Zie ook www.vredesweek.be

Het menu vindt u terug als bijlage in de krant. Er is wel nog wat vouwwerk aan. Het formaat is A6 en de voor-/achterpagina is 'Vandaag heeft niemand honger! – Wereldmenu.' U kunt (gevouwen) exemplaren bijbestellen op het Wervelkantoor.

Sojavervanger op vakantie

Ook veevoeder heeft recht op vakantie. Deze zomer vonden we een volwaardige sojavervanger op het strand van Oostende: zeekraal !

Zeekraal heeft intussen hier en daar al het bord van de vegetarische fijnproever veroverd, maar volgens *Scientific American* heeft zeekraal ook een mooie toekomst als agrobrandstof en veevoeder. Het grote voordeel: de irrigatie en een deel van de bemesting kunnen gebeuren met zeewater.

Volgens Edward P. Glenn, zee-agronoom aan de universiteit van Arizona, komt 130 miljoen hectare land dat niet kan gebruikt worden voor landbouwproductie, met deze technologie in zicht.

Het idee is niet nieuw. In 1949 begon Hugo Boyko al met experimenten aan de Rode Zee. Veel van de teelten die Boyko uittestte, leverden niets op, maar andere onderzoekers hebben de zeewaterirrigatie-idee verder uitgewerkt.

De groenten en fruit die we de dag van vandaag kennen, zijn ooit uit zeewaterresistente voorouders voortgekomen. Ook de dag van

vandaag worden er zoutresistente soorten van snijbiet, suikerbiet, selder en zelfs tomaat in brakwaterecosystemen gevonden.

Met de groeiende vraag naar plantaardige olie als grondstof voor agrobrandstof, werd deze techniek recent opnieuw opgevist. Global Seawater Inc. wil in Mexico 5000 hectare zeekraal aanplanten om agrobrandstof te winnen. De teelt leverde hen totnogtoe ongeveer evenveel opbrengst aan olie en perskoek op als koolzaad. Perskoek van zeekraalnoot bevat saponinen, maar kon in dezelfde hoeveelheden ingemengd worden in kippenvoer als de gebruikelijke eiwitbronnen.

Glenn vermeldt als meest belovende soorten *Salicornia* (zeekraal), *Suaeda* (schorrenkruid) en *Atriplex* (zeemelde). Schapen die met hooi van deze soorten werden gevoederd, kwamen evenveel bij in gewicht zonder verlies aan vleeskwiteit. De dieren dronken wel bijna dubbel zoveel water.

Patrick De Ceuster

Post-petroleum-Wervelkrant

Hoe zal onze landbouw er uitzien in het post-petroleumtijdperk? Sommigen denken melancholisch terug aan tijden van paard en kar. Meer arbeidsinput kan een deel van de oplossing zijn, maar zal het huidige productiepeil niet kunnen behouden. In Duitsland rijden er echter al meer dan 120 moderne tractoren op koolzaadolie.

niet uit het Amazonewoud komen, maar uit woestijngebieden. Boeing ziet vooral een grote toekomst voor de jatrophanoet, waarvan de olie technisch zelfs beter zou zijn dan kerosine. Het levert meer energie en is beter bestand tegen vrieskou. Er werden al enkele proefvluchten gehouden. Trouwens, ook huttentut komt in het vizier van Boeing. Huttentut groeit nochtans niet in de woestijn.

De vraag is maar in hoeverre deze evoluties de wereldvoedselproductie niet in het gedrang brengen. Maar deze bezorgdheid is blijkbaar niet enkel de onze. Vele grote spelers beweren op zoek te zijn naar agrobrandstoffen die gewonnen kunnen worden op plaatsen waar ze de voedselproductie niet in de weg staan, zoals woestijnen en brakke rivierdelta's. Spijtig genoeg werkt die 'groene' planning ook in op de markt en neemt de vraag naar soja en suikerriet – toch niet echt duurzame plantages – alleen maar toe.

Wervel liet er zoveel gras niet over groeien en zocht een uitweg, die lokaal verankerd is en dus ook geen markten verstoort: deze krant was al vrij van petrochemie dankzij de vegetale drukinken, maar nu werd ze ook op plantenolie naar het massapostcenter gereden! Koolzaadolie uiteraard, geen industriële 'biodiesel'. Dat laatste klinkt wel mooi, maar is zowat de tegenpool van biolandbouw en veroorzaakt de dag van vandaag

En maak je geen illusies, ook de formule-1 en de trans-Atlantische vluchten overleven de laatste druppel olie.

Een Formule-1-bolide verbruikt al gauw vijftig tot tachtig liter per honderd kilometer. Ook deze exuberante tak van de auto-industrie wil ons doen geloven dat ze duurzaam worden op termijn. Een van de nieuwste racewagens is uit natuurlijke materialen gemaakt en rijdt ook nog eens op chocolade. De eco-F3 heeft een stuur van wortelen, een chassis van aardappelen en de zitplaats is van sojabonen. De raceauto gebruikt een mix van chocolade-extracten en plantaardige olie als brandstof voor de biodieselmotor. De topsnelheid is 232 km/u. Tot verdriet van James Meredith, de ontwerper en bouwer van deze unieke auto, mag de wagen nog niet aan officiële races meedoen. De brandstof staat immers niet in het reglement.

En vliegtuigbouwer Boeing is ook goed bezig, naar eigen zeggen toch. Het bedrijf verwacht dat vliegtuigen over drie à vijf jaar op biobrandstof vliegen. Agrobrandstof bedoelen ze natuurlijk, want ze komt niet uit biolandbouw voort. De grondstof ervoor zou

nog meer druk op het regenwoud. Neen, gezonde boerenolie, zodat met mijn aankoop aan olie de boer nog eens 2 ton soja per jaar uitspaart! (Een voetnoot: gerekend tegen 10.000 km/jaar en een verbruik van 6 liter/100km)

Patrick De Ceuster

Bereid je voor op het post- petroleumtijdperk in drie eenvoudige stappen:

1. Halveer je gebruik: verkoop je oude auto die 12 liter per honderd kilometer verbruikt en koop een (liefst tweedehandse) wagen die gemiddeld 6 liter verbruikt.
2. Werk de rest van het autoverbruik weg: bouw een kleine warmtewisselaar in en pas de injectoren aan om op plantaardige olie te rijden. (Nota: op basis van ons eerlijk aandeel voetafdruk heeft elke wereldburger plek voor 1,8 ha. Een modaal gezin zo'n 5 a 9 ha. Als je groene elektriciteit verbruikt en niet overdrijft met vlees, dan heb je zeker 'eerlijke' ruimte over voor een halve hectare koolzaad, of 10.000 autokilometers per jaar.)
3. Nu alleen de grasmachine nog. Bouw een PANTONE-reactor om op een mengsel van fruitsap, cola, ketchup en vuile benzine je gras af te rijden. Zie <http://video.google.com/> > Pantone Reactor. Of doe iets aan het ontwerp van je tuin. Zie www.velt.be > tuin> siertuin> ecologisch.

Hennep in volle ontwikkeling

Zesde internationaal hennepseminarie in Keulen

Wat doen Peter De Herdt, Dirk 's Jongers en Patrick De Ceuster tussen de hennepindustriëlen?

De toepassingen van hennep waren vroeger vooral gelimiteerd tot goedkope grondstoffen voor veevoeding en sigarettenpapier. Groeiende markten als composietplastics en ecologische bouwmaterialen hebben heel wat nieuwe verwerkende bedrijven doen groeien. De grootschalige hennepverwerkende industrie heeft de laatste jaren fel aangehaakt aan de florerende auto-industrie. Bijna de helft van de tijd kregen we op het seminarie dan ook deurpanelen en hoedenplanken te zien. Van de composietfiets met natuurlijke vezels van Eddy Merckx geen glimp.

Ondertussen ging Hemcore, één van de grootste hennepverwerkende bedrijven in Engeland, op de fles. Wegens de afhankelijkheid van de achteruitbollende auto-industrie. Misschien toch beter eens aankloppen bij Brompton? Het Engelse plooi-fietsenbedrijf haalde onlangs de Vlaamse pers wegens de uitmuntende cijfers die dit bedrijf haalt in deze tijden van crisis. Hennep zou gerust een groot deel van het

staal kunnen vervangen, zoals in de ecofiets van CalfeeDesign...

Kansen voor kleine bedrijven

Binnen de European Industrial Hemp Association (EIHA) is Wervel een vreemde eend in de bijt. De meeste leden zijn immers grote industriëlen en de meeste aandacht gaat uit naar indrukwekkende machines en omzetcijfers. Het aantal stemmen dat elk lid heeft, is zelfs recht evenredig met het aantal gecontracteerde hectaren hennep!

Maar de crisis brengt daar nu verandering in. Voor het eerst was er op het internationaal hennepseminarie sprake van het belang van 'downscaling'. Een proper woord voor: mogelijks is minder grootschalig misschien toch wel duurzamer.

Samen met de kleinere schaal was er ook echt aandacht voor de toepassing van hennep als voeding, met zelfs een heuse workshop rond hennepzaad en -olie.

Op kleine schaal is het voor boer en verwerker veel rendabeler om het zaad als voeding te commercialiseren en de vezel als bijproduct te beschouwen, en niet andersom. De grootste

ervaring op dit vlak zit bij de Canadian Hemp Trade Alliance. We stonden verbaasd te kijken naar de exportcijfers, waaruit bleek dat er in 2008 voor 200.000 CAD/C\$ hennepzaad naar België werd verscheept. In onze zoektocht naar deze scheepsvracht menselijk krachtvoeder stootten we op gepeld hennepzaad verpakt in Ierland. Verkrijgbaar in de betere natuurvoedingswinkel onder de merknaam Linwoods.

Verder legden we uiteraard zeer interessante contacten. Want naast de godfathers van de hennepeteelt, ontmoetten we er ook vertegenwoordigers van kleine projecten. Hannah Biz van Slovenië bijvoorbeeld, die een project leidt dat al jaren illegale drugsvrije cannabis vermarktte. Nu ook daar de Europese verordening i.v.m. de teelt van hennep van toepassing is, zijn de zaken voor Hannah Biz veel makkelijker geworden. Ze produceren mooie en lekkere producten, maar gebruiken ook een interessante teelttechniek: in mengteelt met zonnebloemen en... huttentut – of wat dacht je?

Patrick de Ceuster

Allemaal visies

In Wervel zijn we al een paar jaar op zoek naar een visie. Hadden we dan geen visie? Het zou spijtig zijn als dat niet het geval was. Maar door de groeispurt die we de laatste jaren meemaken, is het toch wel nuttig dat we er eens uitdrukkelijk over praten. "Bovendien hebben we sinds we een eerste beleidsplan opstelden voor de Vlaamse overheid, meer specifiek het ministerie van Cultuur, gaan beseffen dat zo'n plan een ongelooflijk krachtig gereedschap is om samenwerking te bevorderen en mensen in beweging te brengen. Een tweede beleidsplan moet tegen begin volgend jaar op tafel liggen. De visie vormt daarvan zowat het uitgangspunt."

Na onze vele besprekingen in onze basis- en andere groepen, op planningsdagen en een paar heuse 'visiedagen', zetten we binnenkort onze gedachten op papier. Eerst willen we ze nog eens aftoetsen met andere gedachten die her en der rondvliegen. Ziehier dus enkele van die gedachten, die ons tegemoet kwamen. Welke pikken we op en welke laten we aan ons voorbij gaan? Als trouwe of toevallige lezer van de Wervelkrant kun je de Wervelbeweging mee vorm geven door commentaar (voor of tegen) op onderstaande visies – of op andere visies. De Boerenbond komt bijvoorbeeld uitgerekend deze maand met zijn visie naar buiten.

Naar een nabije landbouw

Enkele tientallen jaren geleden stelde men zich voor dat bepaalde streken in de wereld zich zouden gaan specialiseren en hun (landbouw-)producten aan de rest van de planeet zouden leveren. In de taal van de technocraten heet dat 'de comparatieve voordelen laten spelen'. Dat is wat de Wereld Handels Organisatie (WTO) nu inderdaad

in praktijk probeert te brengen. Vanuit de voorkeur voor concurrentie en markt worden de meerderheid van de boeren beschouwd als anachronistisch en onvoldoende rendabel. Een economische liberalisering, die geen rekening houdt met externe gevolgen, loopt in feite uit op oneerlijke concurrentie. Willen we werkelijk dat ons platteland leegloopt? Dat alle verschillen worden weggeveegd?

De nivellering heeft blijkbaar wel haar dieptepunt bereikt. Voortaan zijn het de nabijheid en de diversiteit die de comparatieve voordelen uitmaken, al was het maar wegens of omwille van de energie. Voor de producenten vertaalt die ontwikkeling zich in een nieuwe identiteit, in nieuwe labels zoals bio- en streekproducten.

Het is op de 'markt' dat de ommekeer er moet komen, als de consumenten bereid zijn te kiezen voor die richting tegen de wereldmarkt in die blijft gaan voor kwantiteit.

Toch kan alles niet komen vanuit de verhouding producenten-consumenten. Ook de staat moet bijdragen inzake collectieve goederen, door typische landschappen te vrijwaren en meteen ook een minimale bevolking op het platteland. Ook is er de ongelijkheid op de markt. Boeren die minder produceren omdat ze werken op een hellend terrein, in moeilijke klimaatomstandigheden, met weinig inputs of met respect voor de biodiversiteit, verdienen financiële compensatie. (Longet, p. 64-68)

Het zou nochtans fataal zijn als de bomen – of dus de genetische en culturele diversiteit - het bos - de overwegende richting - zouden verbergen. Dat zou het geval zijn als enkele overgebleven ambachtelijke boeren een minderheid mensen zouden voorzien van een kwaliteitsvolle voeding, terwijl de meerderheid zou blijven bij de mondiaal gestandaardiseerde 'malbouffe'. (Longet, p.122)

Tot zover René Longet, in *Pourquoi manger local? Valoriser l'alimentation de proximité et les terroirs* (Genève, éd. Jouvence, 2006); we gaven een eigen samenvattende vertaling.

Landbouw, voedsel én voeding

Zowel de productie als de (internationale) handel van landbouwproducten worden geregeld met als doelstelling de behoefte aan levensmiddelen. Boven op de normale voedselbehoeften worden extra voorraden aangelegd om onvoorziene gebeurtenissen (tekorten) op te vangen.

De landbouw is de basis van de voedsel economie. In die zin is het logisch dat de landbouwproductie gericht is op de reële behoeften, en niet gestuurd wordt door het winststreven van de handel en de industrie.

Dat houdt in dat een gezond voedingspakket als streefdoel genomen wordt en dat daarvan een na te streven nationaal aanbod van landbouwproducten wordt afgeleid.

Wies De Troch, Het Landbouw – en Voedselbeleid: Elementen voor een alternatief, 7 pp., niet gepubliceerd

Epiloog

"Boeren zullen in de eerste plaats levensmiddelen en aanverwante producten blijven produceren, dat is evident. Landbouweconomen en andere specialisten poneren dat de westerse landbouw zich het best kan toespitsen op het leveren van producten met een hoge toegevoegde waarde. Naamloze bulkproducten zullen aan belang inboeten. Die kunnen in andere landen en werelddelen immers veel goedkoper worden geproduceerd. De westerse, en dus ook de Belgische, boeren moeten zich meer richten op bekende en nieuwe kwaliteitsproducten waarvoor consumenten een hogere prijs willen betalen. Onder meer de zorg om het milieu, het welzijn van de dieren en de verzekerde kwaliteit en veiligheid van de levensmiddelen zullen hierin een cruciale rol spelen. Technologische vernieuwingen zullen een nog grotere inbreng hebben dan in het verleden. Bijgevolg zal het actuele proces van schaalvergroting en specialisering zich doorzetten. [...] De landbouwer van de toekomst zal een volwaardige ondernemer zijn die op een creatieve, innovatieve en flexibele manier inspeelt op de vragen van de markt. [...]"

Landbouw en platteland zullen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Naast of in combinatie met produceren zullen landbouwbedrijven een verzorgende rol spelen. Meer landbouwers zullen zich inzetten voor natuur- en landschapsbeheer, ze zullen het plattelandstoerisme verder ontwikkelen en nog andere sociaal-maatschappelijke functies vervullen. Zo is er een toekomst voor landbouwers in de plattelands- en natuureducatie. Zorgboerderijen kunnen een waardevolle bijdrage leveren tot de maatschappelijke integratie van kansarmen en personen met een handicap."

Yves Segers en Leen Van Molle, Leven van het land: boeren in België 1750-2000, Leuven, Davidsfonds, 2004, p. 181-182

Een toekomstbeeld voor 2030: Terugblikkend op de transitie (hoofdstuk 8)

Als ik binnen twintig jaar wakker zou worden in het Verenigd Koninkrijk, nadat het de transitie waarover we hier spreken met succes heeft ondergaan, dan zou het leven er

helemaal anders zijn dan vandaag. Het zou na zeer woelige tijden veranderd zijn in een meer stabiele plek. Het zou veel meer lokaal georiënteerd zijn dan vandaag en we zouden minder reden hebben om te reizen. Laten we eens kijken hoe 2030 er zou kunnen uitzien vanuit het gezichtspunt van iemand die in 2030 terugkijkt in de tijd. Hieronder illustreer ik dit aan de hand van enkele krantenartikels op verschillende tijdstippen in de toekomst.

Voedsel en landbouw

De landbouw heeft een opmerkelijke verandering ondergaan en een renaissance beleefd die weinigen in 2008 voor mogelijk hadden gehouden. Ongeveer twintig jaar geleden zetten stijgende olieprijs, internationale klimaatverdragen en de bevindingen van de Koninklijke Commissie voor Voedselzekerheid, de regering ertoe aan om haar verplichtingen ten aanzien van de WTO - met haar globaliserende, liberaliserende, onbeperkte vrijhandelsbenadering - te herzien en nationale voedselveiligheid opnieuw voorrang te geven op internationale handel. Tegelijkertijd maakten lokale overheden over het hele land lokale voedselproductie tot een prioriteit, en gaven daarmee de snelle uitbreiding van de markt voor lokaal voedsel een forse duw in de rug. Boerderijen zijn nu in hoge mate gediversifieerd en produceren meer dan alleen maar voedsel. Zij voorzien onder andere ook in hernieuwbare energie op lokaal niveau, bouwmaterialen en organisch geteelde geneeskrachtige planten.

Stijgende aardgas prijzen en onderbrekingen in de bevoorrading maakten duidelijk hoe kwetsbaar de landbouw in het VK was door haar afhankelijkheid van stikstof kunstmest (dat van aardgas gemaakt wordt). Een prioriteit en een belangrijk aspect van de overheidsstrategie om de koolstof te verminderen is nu het opbouwen van organisch materiaal in de bodems, waardoor meer koolstofopslag mogelijk wordt. Het planten van doorlevende fruitbomen vormt een belangrijk kenmerk van de landbouw, zowel omwille van hun oogst, als omwille van hun vermogen tot koolstofopslag. Op de meeste boerderijen werden groepjes speciaal geteelde variëteiten okkernoot, tamme kastanje en hazelnoot in het geheel geïntegreerd. Zij bieden zowat een proteïnerijke oogst met een waaier van toepassingen voor voedselconsumptie als de productie van olie voor lokaal verbruikte biodiesel. Door de

klimaatverandering teelt men nu een ruimere variatie aan vruchtbomen, druiven en andere doorlevende voedselgewassen.

De landbouw heeft geleerd om haar lagere brandstofverbruik te compenseren door het gedeeltelijk opnieuw invoeren van werkpaarden, naast lokaal geproduceerde machines op biobrandstof en door meer mensen te werk te stellen. De gemiddelde grootte van een boerderij is nu veel kleiner dan in 2008 en het platteland is veel dichter bevolkt. Boerderijen bieden tegenwoordig onderdak aan diverse ondernemingen, die meer doen dan louter voedsel produceren: sommigen produceren materialen voor de bouwsector, die nu meer lokale materialen gebruikt zoals kleipleister, leem, hennep/leemblokken en lokale houtsoorten. Dit heeft op zijn beurt geleid tot de ontwikkeling van kleinschalige industrieën – veelal gelegen op of in de nabijheid van de boerderijen – om deze materialen te verwerken en te produceren.

Andere richten zich nu op de teelt van organische paddestoelen zowel voor culinair als voor geneeskundig gebruik. Sommige specialiseren zich in het verbouwen van hennep voor stoffen, van houtpellets of van biodiesel of ethanol voor de lokale markt. Sommige boerderijen zijn door het installeren van een methaanverwerker in staat om de naburige gemeenschap van warmte en energie

te voorzien. Deze opnieuw ontdekte diversiteit in ondernemen, naast voedselproductie, heeft geleid tot een grotendeels weer opgeleefde lokale economie, waarbij het merendeel van de welvaart van een gemeenschap lokaal circuleert in plaats van weg te vloeien naar de ruimere economie.

De afgelopen vijftientig jaar werd voedsel en landbouw opnieuw gezien als cruciaal voor de veiligheid van het land. Voedselveiligheid wordt nu niet langer beschouwd als een exclusief onderwerp voor ontwikkelingslanden. Toen rond 2011 door de stijgende brandstofprijzen en de vraag naar land voor de biobrandstofindustrie – die overigens een kort leven beschoren was – de voedselprijzen verhoogden, ontdekten we voor het eerst in vijftig jaar dat het goedkoper was om lokaal biologisch voedsel te eten. Tegelijkertijd werd ons dieet noodzakelijkerwijze meer seizoensgebonden en minder op vlees gebaseerd.

Stedelijke landbouw is nu een prioriteit voor stedelijke planologen en gemeenschappen. Steden werden omgetoverd tot productieve plaatsen. De stad Londen produceert nu 60% van haar verse groenten en 30% van haar fruit in en rond de stad en Bristol haalt bijna 80%. Een omvangrijk programma van fruitbomenaanplant heeft fruit- en notenbomen naar alle parken en schoolpleinen gebracht. Stedelijke groentekwekers begonnen het

land aan de stadsrand te koloniseren en teelden een variëteit van vers voedsel voor de lokale markt met heel weinig voedselkilometers (wat leidde tot het gebruik van de term 'voedselvoetafdruk'). Het houden van kleinvee, in het bijzonder kippen, is een favoriet nationaal tijdverdrijf geworden. Waar ooit grote parkeerterreinen waren, zien we nu een variëteit aan volkstuinten, groentekwekerijen en trainingscentra voor tuinbouw.

Voedselproductie in achtertuinen en volkstuinten was al een populair tijdverdrijf in 2008, maar in 2012 vaardigde de overheid wetgeving uit waarin ze van tuinieren een essentieel onderdeel maakte van haar strategieën voor koolstofvermindering en gezondheidsbevordering. Tegenwoordig worden lokale groente- en fruitvariëteiten zeer gewaardeerd en het onderwijzen van intensieve biologische tuinbouwtechnieken vormt een wezenlijk onderdeel van de nationale leerplannen, als onderdeel van het voedselzekerheidsprogramma van het land.

Uit: Rob Hopkins. Het transitiehandboek: van olieafhankelijkheid naar lokale veerkracht.

Uitgave Jan van Arkel, Utrecht i.s.m. Transitie Vlaanderen en Transition Towns Nederland., 2009. (274 pp.)

Wervels posters

Het laatste jaar gaf Wervel enkele posters uit. De laatste verscheen in het kader van de internationale tocht 'Genfreigehen' van Joseph Wilhelm: Berlijn - Brussel (zie cover). Honderden mensen stapten een aantal dagen mee. Met 2000 vertrokken ze in Berlijn. Vijf mensen stapten de 1000 km. In

Brussel werd aan het Europees Parlement het voorlopige resultaat van een petitie afgegeven. Wie wil, kan nog in september ondertekenen. De poster is nog in A-2 en A-3 verkrijgbaar. Meer info: www.ggo-vrij.be en www.bioforum.be

De appelposter van september 2008 is in september 2009 terug actueel. Er zijn nog 30 exemplaren te verkrijgen op het kantoor. In het kader van de eindejaarsfeesten gaven in december 2008 Ecolife en Wervel samen de 'aardbeiposter' uit. Ook deze kan nog aangevraagd worden.

In deze krant vindt u de grondposter. Ook deze poster kan volgende maanden bij besteld worden.

Katern duurzame voedselproductie nu ook in het Frans

In het juninummer van de Wervelkrant vond u de katern '2013 in zicht: op weg naar een duurzame voedselproductie? Enkele kernelementen voor een gemeenschappelijk landbouwbeleid na 2013'. Deze uitgave is ondertussen in het Frans vertaald en in gedrukte versie verkrijgbaar bij Wervel.

Agroforestry in Veneto, Noord-Italië

Een reisverslag

Agroforestry-expert Christian Dupraz, die in 2007 door Wervel nog naar het Vlaams Parlement gehaald werd voor onze studiedag, organiseerde eind mei in de regio Veneto in Noord-Italië een studiereis rond agroforestry. Veneto Agricoltura, de plaatselijke landbouwvoorlichtings- en -studiedienst, verzorgde het vierdaagse programma.

'Laat ons een bloem...'

De regio rond de Po-vallei was oorspronkelijk bedekt met miljoenen hectare eikenwoud die de laatste tijd werden gereduceerd tot 50 ha. Nu beslaat de boszone alweer 500 ha, maar 5000 ha is het doel. We bezochten een kwekerij waar niet alleen bomen worden geteeld voor herbebossing, maar ook mengsels van bedreigde bloemen die vooral worden ingezet in particuliere tuinen en biologische bedrijven. Die bloemsoorten worden bedreigd door moderne landbouwtechnieken. Omwille van de traditie van kleinschaligheid zijn er heel wat biobedrijven in Italië die resoluut gaan voor kwaliteit. Bijna 10% van het areaal is er bio en op sommige van deze bedrijven wordt actief aan herstel van de biodiversiteit gedaan door "vergeten soorten" weer in te zaaien.

Bomen voor eigen energievoorziening

Veel aandacht van de Franse medereizigers was er voor de klonen van Paulownia, de Chinese agroforestryboom bij uitstek. In China staan ze op meer dan 2 miljoen hectaren agroforestry, maar bij ons in België zijn ze te riskant wegens vorstgevoeligheid. Ook in Italië blijkt dit een belangrijk selectie criterium te zijn, maar de condities zijn toch nog verschillend van die in België. De kwekerij levert ook plantsoen van populier, iep, plataan, robinia en wilg voor biomassaproductie. Tussen 15 en 20 ton droge stof per hectare produceren deze bomen, die wel meestal in lijnbeplantingen worden ingezet in een korte rotatie. De Veneto-regio promoot sterk het brandhout om de bedrijfsautonomie op energetisch vlak te verhogen.

Romeinse geïntegreerde bestrijding

Geïnspireerd door Romeinse vormen van landgebruik waarbij wijngaarden omzoomd werden met hagen, deden de Italianen specifiek onderzoek naar biologische plaagbestrijding in de druiventeelt. Bepaalde spinnen zitten namelijk op de wijnranken en beïnvloeden de productie negatief. Sommige boomsoorten zoals haagbeuk en hazelaar trekken specifieke predatoren aan die deze spinnen onder controle houden. Interessant vonden de onderzoekers dat ze tijdens dit onderzoek verschillende nieuwe soorten ontdekten die nog nooit voorheen waren beschreven. Uiteraard beseften ze dat de verschillende spinnenpopulaties maar één minuscule aspect zijn van de interacties tussen de bomen en de wijnranken, maar het opende wel deuren voor nieuw onderzoek in die richting.

Met bomen het watertekort aanpakken

Een wel heel bijzondere 'tussenteelt' op deze reis waren de infiltratiesystemen om de watertafel te verhogen. Net zoals bij ons wordt die op sommige plaatsen danig verlaagd door het veelvuldig oppompen (en door de droogtes van de laatste jaren). Een rivier die uit het voorgebergte komt, voert water aan dat door een kanalenetwerk naar een perceel geleid wordt waar bomen groeien. Tussen de bomenrijen zijn grachtjes aangelegd met kiezelstenen, waarin het water kan infiltreren. De bomen produceren niet alleen biomassa voor energie, maar bevorderen de infiltratie van het water. Op die manier wordt de grondwatertafel aangevuld met water, tot 10.000 m³ per dag per ha. Voor deze infiltratie wordt de landeigenaar betaald, via het plaatselijke Consorzio di Bonifica, een instelling die de watervoorziening voor alle verbruikers moet garanderen.

Nitraten te veel

Zoals Vlaanderen is ook de Veneto-regio door Europa afgebakend als kwetsbaar gebied. Er zijn namelijk enorme hoeveelheden nitraat die in het water geraken door inputintensieve landbouwpraktijken.

Foto: infiltratie met bomen - Jeroen Watté

We bezochten een demonstratieperceel waar de nitraten met behulp van bomen uit het water gehaald werden. De lagune van Venetië, waarnaar heel de regio afwatert, is immers aan het eutrofiëren (er zijn te veel nutriënten) met schadelijke economische en ecologische gevolgen. Venetië lokt enorm veel toeristen en het water mag dus niet te vervuild zijn, zo besliste de Italiaanse overheid.

Het proefperceel maakt deel uit van een groot masterplan om de nutriëntenvervuiling te beperken in de landbouwsector. Via een systeem van kleine kanalen op verschillende niveaus wordt het nitraatrijke water door een oppervlakte met rijen bomen gestuurd. Alles werd hier uitvoerig opgemeten en daaruit blijkt dat dit systeem in staat is om vier jaar na de aanplant tachtig procent van de aanwezige nitraten weg te zuiveren. Per hectare kan men zo twee ton nitraten per jaar wegnemen.

De limiterende factor is de hoeveelheid nitraten in het water. Dat doet wat denken aan waterzuiveringsinstallaties bij ons in België: als er niet genoeg vervuiling is, of anders gezegd, als de vervuiling te sterk verdund is, zoals bij hevige regenval, werken deze ook niet meer optimaal. Maar als er te weinig nitraten in het water zijn, voegen ze drijfmest aan het systeem toe, waar toch te veel van is. Er zijn nu al meer dan 100 ha van deze waterzuiveringspercelen in de regio aangelegd.

Agroforestry langs de Italiaanse zijderoute

Van de traditionele agroforestry die volgens het hoofd van Veneto Agricoltura destijds over heel Italië verspreid was, kregen we ook een restant te zien. Tarwe of maaigras waren de tussenteelten in stroken van 30 à 40 meter tussen de bomenrijen. Deze bestonden dan uit moerbeibomen op vijf meter in de rij, met tussenin enkele wijnranken die de moerbei als klimhulp gebruikten. Niet alleen moerbei (voor de zijdeworm, ooit een belangrijke cultuur in Italië), maar ook notelaar en esdoorn werden als hoofdboomsoort gebruikt in dit systeem.

Sporen van benedictijnse permacultuur

In Palu zagen we een restant van een volledig zelfvoorzienend voedselproductiesysteem, waar zoveel verschillende producties werden gecombineerd op hetzelfde perceel, dat we van permacultuur kunnen spreken. De bomen alleen al werden in drie etages gezet: elzen in hakhout, wilgen in knotvorm en eiken in de bovenste laag. Al deze bomen stonden in een vierkant dat het perceel omzoomde, waarop groenten werden gekweekt. Vlak naast de bomen was een kanalennetwerk, waarop vissen en eenden werden gekweekt. Het

kanalennetwerk voerde water aan met een redelijk hoge temperatuur, wat zorgde voor een soort verwarming van de bedden waarop dan groenten of gras werd gekweekt.

Enkele enthousiastelingen kunnen nu in het kader van een Natura 2000-project het landschappelijk en cultuurhistorisch karakter van deze plek herstellen. Het is nu een didactische trekpleister in de streek waar 5000 jongeren per jaar op bezoek komen.

Moderne agroforestry met luzerne

In het kader van een groot herbebossingsproject (met vooral zomereik, haagbeuk, linde, es, veldesdoorn, hazelaar) werd aan de rand met het landbouwgebied ook geëxperimenteerd met enkele agroforestrypercelen. Op gedraineerde bodems werden verschillende boomsoorten (vooral eik, populieren en notelaren) aangeplant met daartussen voedergewassen.

Voor luzerne is om agroforestrypercelen op te starten een zeer goed gewas. Het is meerjarig en ook in staat om zeer uitgebreid en diep te wortelen, wat de bomen stimuleert om dieper te gaan wortelen. Het is een veel betere keuze dan maïs, maar de keuze van de boeren, aldus de lokale consultant, is hier ingegeven door de prijs van een bepaald gewas het jaar ervoor. Op die manier is een langetermijnvisie voor het systeem moeilijk, wat in agroforestry nochtans geen overbodige luxe is. De notelaren gedijen zo goed op deze percelen dat ze tweemaal per jaar gesnoeid moeten worden.

De Italianen waren het er alleszins over eens dat de rol van de boom in de landbouw echt aan een herwaardering toe is. Ondanks de tijdsgeest, die er meer dan rijp voor is, blijven er wel obstakels bestaan. In een volgend verslag voor deze rubriek gaan we daar verder op in: we gaan op bezoek in Montpellier, het mekka van de agroforestry in Europa.

Jeroen Watté

Studievoormiddag agroforestry voor lokale ambtenaren

met o.a. screening van de documentaire Agroforestry - anders produceren. De studievoormiddag gaat door op **donderdag 12 november 2009 van 10h tot 13h** (nadien duurzame lunch), in **Mundo-B**, Edinburgstraat 26, 1050 Brussel.

Inschrijving gratis, maar verplicht: jeroen@wervel.be
Meer info op www.wervel.be/agroforestry

Foto: traditionele agroforestry - Jeroen Watté

CATAPA: mijnbouw beweegt Noord en Zuid

Pas afgestudeerd en op zoek naar een zinvol engagement. De definitie van een groepje jonge mensen die in 2005 CATAPA oprichtten. Inmiddels telt CATAPA een netwerk van een 300-tal vrijwilligers en zijn ze stevig op weg om een professionele ngo te worden. Ze werken rond (anders-)globalisering en duurzame ontwikkeling in Latijns-Amerika en focussen daarbij op de mijnbouwproblematiek. We gingen in gesprek met oprichter en coördinator Daan Janssens.

Daan, we kennen je als bestuurder van Wervel en bezieler van de duurzame landbouwkampen ism JNM. Van landbouw naar mijnbouw: een grote stap?

Ik heb mijn engagement bij Wervel op een lager pitje gezet om CATAPA te steunen bij zijn eerste stapjes. Maar daarmee is mijn engagement voor de boeren in het Zuiden zeker niet verminderd. Met CATAPA steunen we boeren- en inheemse gemeenschappen wiens voortbestaan bedreigd wordt door mijnbouw. De schaal en impact van de mijnbouwsector is het laatste decennium enorm vergroot. Miljoenen boeren, hun gronden en hun water, worden bedreigd door grootschalige mijnbouwactiviteiten. Ik voel het aan als dezelfde strijd.

Het gaat om de kleine boer en boerin die wereldwijd moet vechten voor zijn waardigheid en grond tegen de reuzen van een economisch model dat hen uitsluit.

Mijnbouw lijkt ons niet meteen het meest sexy thema om vrijwilligers op de been te brengen.

De vrijwilligers van CATAPA zijn meestal in se ook geen geïnteresseerden in mijnbouw. Het zijn jonge mensen die hun wilskracht, kennis en ervaring in de schaal willen werpen om de strijd van die boeren en inheemsen te ondersteunen. We willen een andere globalisering: duurzame ontwikkeling in plaats van exploitatie en vrede

in plaats van (mijnbouw)conflicten. Wat CATAPA tekent, is dat we mensen met initiatief een concreet engagement aanbieden met direct contact en impact in het Zuiden. Ons 'grote verhaal' en het concrete engagement mobiliseren meer dan het thema. Mijnbouwconflicten zijn anderzijds ook zeer actueel en tonen heel sterk de negatieve impact van de economische globalisering.

Actueel inderdaad: in juni haalde CATAPA de wereldpers rond het conflict in Peru, Bagua. Wat was er net gebeurd?

De laatste achttien jaar werd in Peru iets meer van veertien procent van het nationale grondgebied in concessie gegeven aan mijnbouwmultinationals. Sinds president García eind 2007 het vrijhandelsakkoord met de Verenigde Staten tekende, is hij in sneltempo de wetgeving aan het aanpassen om de Amazone economisch te kunnen 'ontwikkelen'. De honderden 'barbaarse' – zo verklaart García – arme inheemse bewoners moeten hun grond en water afstaan voor het nationale economische belang. Samengevat: de inheemsen en boeren zijn in opstand gekomen en bij een gewelddadige ontzetting van een wegblokkade zijn 34 doden gevallen en tientallen gewonden.

Wat had CATAPA hiermee te maken?

Sinds het ontstaan van CATAPA ondersteunen we de boeren van Noord Peru in hun strijd om het brongebied van de Amazone te vrijwaren van mijnbouw. De boeren leven daar van kleinschalige familielandbouw en er zijn heel wat kleine producenten van koffie en vruchten voor de fairtrademarkt. De unieke ecosystemen in dit evenaarsgebied zijn er te fragiel om mijnbouw toe te laten. Met CATAPA ondersteunen we de boerenbeweging Rondas Campesinas via onze partner VIMA. Deze hadden zich aangesloten bij de strijd van de inheemsen. We hadden twee vrijwilligers in de streek zitten die de enige internationale getuigen waren van het bloedbad op 5 juni in Bagua. We hebben hen meteen moeten

evacueren. Hun getuigenis en de internationale aandacht die CATAPA aan het bloedbad heeft gegeven waren essentieel. De internationale druk op de Peruaanse overheid werd zo te groot en voorlopig heeft dit geleid tot een gemildere positie van de overheid.

'Agricultura y Minería, Juntos por el progreso', 'landbouw en mijnbouw samen voor de vooruitgang', staat op de foto die je ons gaf. Is dat de promomachine van de bedrijven?

Als je goed kijkt, zie je hoe de boeren dat bord aan het omhakken zijn. Vooruitgang, dat is inderdaad het discours van de bedrijven. Maar de boeren weten wel beter. Ze willen kunnen kiezen voor hun eigen model van ontwikkeling. Op verschillende plaatsen in Latijns Amerika verzetten lokale gemeenschappen zich tegen allerlei megaprojecten. Of hun grond nu wordt in concessie gegeven of opgekocht door de agroindustrie voor soja of voor waterkrachtcentrales, mijnbouw of biobrandstoffen, voor de arme onderdrukten is het gelijk. Ze geloven die verhaaltjes niet meer. Deze tweede kolonisering is er één te veel. De ecologische rechtvaardigheidsbeweging groeit qua argumenten en qua mankracht.

Hoe kan CATAPA hierin ondersteunen?

CATAPA wil de internationale poot zijn van de lokale strijd van deze boeren. Het gaat immers niet om lokale conflicten. De bedrijven, aandeelhouders, investeerders en consumenten komen uit het Westen. De politici die deze directe investeringen faciliteren, eveneens. Internationale conflicten vergen een internationale aanpak. De economische en ecologische crisis zorgen voor heel wat onrust bij bedrijven. Ze willen kost wat kost zo snel mogelijk exploiteren en dat zorgt voor heel wat conflicten en schendingen van de mensenrechten. Conflicten voorkomen en conflictbemiddeling faciliteren, doen we door eerst voldoende macht en argumenten te geven aan de lokale actoren. Internationale steun kan daarin heel veel betekenen. Wie concreet wil zien hoe we dat aanpakken, kan zich aandienen als vrijwilliger of de website www.catapa.be bezoeken.

En ten slotte: hoe kunnen wij CATAPA ondersteunen?

We voeren eenzelfde strijd, dus we staan graag open voor samenwerking in de toekomst. Het organisatie-model en de visie van Wervel zijn zeer inspirerend geweest voor CATAPA. Zo heeft WERVEL al een essentiële rol gespeeld voor CATAPA. Verder zijn vrijwillige en financiële steun altijd zeer welkom.

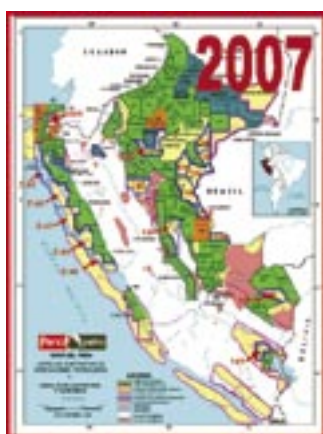

Foto links: Bagua, 5 juni 2009. Een bloedig gevecht tussen boeren en inheemsen aan de ene kant en politie aan de andere kant. Foto van Zuidmedewerker Thomas Quirynen van CATAPA.

Foto rechts: De kaart van Peru geeft aan hoe het land verdeeld wordt onder petroleumbedrijven. De boeren lijken geen ongelijk te hebben als ze van een tweede kolonisering spreken.

A Farm for the Future

Het leeuwenaandeel van al het voedsel dat in het Verenigd Koninkrijk geproduceerd wordt, is afhankelijk van petroleum. Zonder kunstmeststof, biociden of zonder te ploegen zou de landbouw het moeilijk krijgen: qua opbrengst, qua bodembeluchting,...

Rebecca Hoskins, een gangbare boerin uit Devon, stelt zich in deze film de vraag wat er zou gebeuren met het bedrijf van haar ouders, dat zij gaat overnemen, na peakoil, het tijdstip wanneer de olieproductie de maximum-piek bereikt. Nadien daalt de productie van deze eindige grondstof onherroepelijk. Dit moment van peakoil, dat volgens sommigen in het verleden ligt en volgens anderen binnen enkele jaren komt, betekent dat de prijs voor fossiele brandstoffen steeds sterker blijft stijgen.

Zij begint met een éénvoudig belegd broodje te ontleden en gaat na hoe er overal olie aan kleeft tijdens de productie. Dat is op zich al een ontvucherende analyse, maar de film neemt je mee op zoek naar de alternatieven. Die zijn er en ze bezoekt er twee zoals in praktijk gebracht in het Verenigd Koninkrijk.

Een pionierboer in Shropshire, Arthur Hollins, zocht naar een ideale grasmengeling, waardoor kwaliteitsrund- en schapenvlees wordt geproduceerd zonder externe inputs en zonder te ploegen: "Als hier de fossiele brandstoffen wegvallen, gaan we gewoon door zoals we bezig zijn." De dieren blijven heel het jaar door op deze weide, waar een juiste grasmengeling het bodemleven maximaal stimuleert.

Ze beseft tijdens haar openbare zoektocht naar oplossingen dat zoveel vlees eten nergens goed voor is en bovendien weinig haalbaar, en neemt zich vast voor haar bedrijf te diversifiëren.

Ze bezoekt een tweede bedrijf dat zich toelegt op permacultuur. Deze manier van produceren tracht het ecosysteem van een bos na te bootsen, en alle soorten te vervangen door eetbare. Langzaam maar zeker raakt ze geïnteresseerd en overtuigd van de enorme duurzaamheid van dit systeem. Terwijl het niet afhankelijk is van fossiele brandstoffen wordt in het ontwerp ook gelet op arbeidsextensiviteit. Martin Crawford, die pionier is in permacultuur in het Verenigd Koninkrijk, toont aan dat heel dit systeem vanzelf draait met slechts enkele uren (oogst-)werk per week. Alle antwoorden liggen in het meewerken met de natuur, in plaats van haar tegen te werken. En ook in het in vraag stellen wat we eten: bijvoorbeeld meer noten en boomvruchten in plaats van granen omdat die meer energie en arbeid vergen. Hoewel het door Rebecca eerst niet echt als landbouw gezien werd, voelt ze zich nu wel verplicht om permacultuur als hoogproductief productiesysteem au sérieux te nemen. Zeker als het 2 tot 5 keer zoveel mensen kan voeden op dezelfde oppervlakte land als gangbare petroleumafhankelijke landbouw.

Film is te bekijken op: <http://www.viddler.com/explore/PermaScience/videos/4/> (Engelstalig)

De smaak van diversiteit

Nieuwe Wervelboek wordt voorgesteld tijdens de Week van de Smaak (13-22 november '09)

Onze landbouwgewassen zijn allemaal immigranten. Waarom importeerden we er de teeltveraring niet bij? Omdat het in mensen zit die we niet valoriseren?

Als we immigranten tegen het lijf lopen in de landbouw, is dat dikwijls in het plukseizoen. Zorgzame handen komen blijkbaar stevast uit het verre buitenland. Maar is er voor die immigranten ook geen rol weggelegd in het debat rond de toekomst van de landbouw? Dragen zij geen landbouwervaringen met zich mee? Wij stootten zelfs op immigranten die hier graag zouden beginnen boeren! Waar immigranten wel thuis zijn, is in de keukens van de restaurants. Daar wordt hun kennis en ervaring wel verwelkomd. De gemiddelde Vlaming kent intussen een stukje van de wereldkeukens, die niet meer beperkt is tot Chinees.

Wat betekent koken?

Koken brengt de smaak en de geur van thuis, het draagt cultuur en herinnering in zich. Voedsel overbrugt culturen en klassen. Daarom wordt voeding als insteek genomen van dit unieke boek. Specifieke smaken en voorkeuren in de keukens vereisen ook een landbouwproductie.

Vele tropische ingrediënten worden geïmporteerd, maar ook hier worden zwarte bonen, Chinese groenten, tropisch fruit, ... en patatten geteeld.

We nemen je mee in de dialoog tussen allochtone en autochtone boeren en koks op zoek naar de smaak van diversiteit.

Week van de Smaak: welkom !

Tijdens de Week van de Smaak participeert Wervel in diverse samenwerkingsverbanden.

Een greep uit de activiteiten:

zaterdag 14 november 2009, met het stadsbestuur van Diest en Felix Alen (peter van de Wvds): boekvoorstelling tijdens grote happening op de Grote Markt van Diest.

zondag 15 november, met Samenlevingsopbouw Gent: hoofdstuk 'volkstuintjes in de kijker'.

vrijdag 20 november, met Rode Kruisopvangcentrum tussen 18 en 21 uur in de Gapaerdhoeve, Beekstraat 119 in Deinze: De Smaak van diversiteit – met workshops, wereldmaaltijd, oriëntaalse dans en aansluitend debat.

Inlichtingen over deze en andere activiteiten bij katrien@wervel.be

Melk om in te bijten

- Op JNM-kamp in de Zwaluw in Lovendegem -

Het is niet het eerste kamp dat we organiseren, maar wel het eerste op een boerderij. We willen de kinderen een fantastische week bezorgen, en ook stilstaan bij voeding. Het valt immers niet zomaar in de supermarktrekken. De kinderen kregen de eerste dag al een rondleiding van Ria. Later bezoeken we ook een varkensbedrijf in de buurt. "Oh, hoe schattig!" Ze zijn vooral weg van de schattige biggetjes. De vrouw legt uit waarom hun staartjes geknipt worden, 't lijkt allemaal heel normaal. En verder: varkens als sardientjes in een blik.

Later gaan we in kleine groepjes bij elkaar zitten. We proberen samen met de kinderen na te denken

over waar ons voedsel vandaan komt, en hoe het geproduceerd wordt. Wat heeft het Amazonewoud te maken met een kotelet op ons bord. Consumenten kiezen vaak het goedkoopste. Is dat werkelijk een 'goede koop'? Wat krijgt een boer daarvan? Sommige weten al veel, anderen horen veel nieuwe dingen. De meesten weten nog niet wat ze ermee aan moeten. We dromen ook van een ideale boerderij, een ideale wereld. Bestaat die? En hoe ziet die er dan uit? In sommige groepjes draait het uit op wilde fantasieën; dakkoeien, flatboerderijen met glijbanen en helikopters. Niet meteen hetgeen de meeste van ons voor ogen hadden...

De avond nadien spelen we een quiz over landbouw, maar 't zijn wellicht onze twee kemphanen Sebastiaan en Diederik die de show stelen met hun fantastisch hanengevecht; de herinneringen aan hen zullen nazinderen. Na de quiz gaan de jongsten slapen, de oudsten verzamelen zich rond het kampvuur waar Dirk komt vertellen over hoe en waarom hij bio-boer is geworden. Uit z'n verhaal blijkt dat het zeker in het begin niet evident was, maar dat hij en Ria heel blij zijn met hun keuze. Ze zijn ook tevreden over de keuze om niet te blijven investeren in steeds grotere stallen en de nieuwste

installaties. In plaats daarvan kozen ze voor een klein, overzichtelijk en rendabel bedrijf. Gaandeweg wordt het gesprek wat moeilijk, de meeste jongens en meisjes haken af. Toch gaan we nog even door met de begeleiding. Het gaat de filosofische toer op: over groei en andere heilige koeien.

In het weekend staat er een groot bosspel op stapel. Het spel verloopt in plant-, oogst- en verkooprondes. Er is een markt voor zaaigoed en de oogst, een bank, een Oxfam-afgevaardigde, dat alles aangevuld met nog enkele andere personages. Doorheen het spel worden de kinderen geconfronteerd met zeer wisselvallige oogst- en marktprijzen, of dat is tenminste de bedoeling. Staat de prijs van tomaten hoog, dan verwachten we dat ze de ronde nadien veel tomaten zullen planten, daardoor zou de prijs de dieperik in duiken. Ook het weer en plantenziekten spelen een rol. Bovendien beginnen ze het spel met een lening die ze zo snel mogelijk moeten afbetalen. Er is veel ambiance; vooral met de zwarte markt en de politie, blijkt uit de korte nabespreking. Toch waren er sommige gasten duidelijk mee met het marktprincipe. Voor anderen blijft het nog even gissen...

We hadden wellicht meer kunnen doen rond landbouw, dat zal voor een volgende keer zijn. De kinderen zullen waarschijnlijk in eerste plaats de vele dieren op de boerderij onthouden: de hondjes die gewillig op hun rug gaan liggen vanaf het moment dat er kinderen handen in de buurt komen, de knuffelcavia's, het verstoten geitje dat ze met de papfles mochten voeden, ... Benieuwd wat ze nog onthouden hebben. Gewoon een toffe week? Een week die nu naar de fotoalbum en herinneringen kan verhuizen? Of zal het toch iets meer zijn?

Tinne Van den Bossche

Dit kamp werd georganiseerd door JNM (Jeugdbond voor Natuur en Milieu) en is gegroeid vanuit de ervaring en kennis die we opdeden op o.a. het Duurzame Landbouw Kamp, een kamp voor 18+ dat jaarlijks in september wordt georganiseerd door JNM en Wervel, en momenteel in volle gang is in Wagneningen!

Begin juli. Met spanning staan we te wachten voor het Sint-Pietersstation in Gent. Eén voor één komen de kinderen toe, heel wat met de trein, zoals we hadden gehoopt. Ze zijn nog wat onwennig, niet wetend wat ze van een week op de boerderij moeten verwachten. Wij zijn al twee dagen in de weer geweest om de grote stal van de Zwaluw, het biologisch melkveebedrijf van Dirk Mouton en Ria de Wulf, in te richten om er een week lang met 35 kinderen tussen 8 en 15 jaar te verblijven. De gasvuren en potten staan klaar. Het eten is onderweg, het moet en zal lokaal zijn, en ook bio: groenten van de Zonnekouter, brood van de Gentse Biobakker, heerlijke melk, chocomousse en ijs uit de handen van Ria.

In de vroege uurtjes, kort nadat de eerste vogels zijn beginnen fluiten, ontwaakt de boerderij: hanen, kippen, honden en weldra ook de melkmachine en de koeien die staan te popelen om hun uiers te laten ontlasten. De routine van de dag: de koeien kennen het goed, voor ons is alles nieuw. Heel wat kinderen slapen voor de eerste maal op een boerderij. Ze staan op met klank en beeld van het melken. 's Morgens en 's avonds eten we terwijl de koeien op weg zijn naar de melkstal of terugkeren. Ze passeren letterlijk langs onze eettafels terwijl we van hun melk genieten, in de vorm van kaassaus of een fris glas.

Agenda

6 september	Dorp van de toekomst, Vissenaken. Opendeur hoeve 'In de zon'
9 september	Basisgroep Limburg, basisgroep oost-Vlaanderen
11 september	Officiële opening 'In d'(H)eerlijkheid' te Scherpenheuvel
20 september	Boerderijdag in de Zonnekouter, Machelen-aan-de-Leie
22-23 september	Internationaal congres rond de grondproblematiek in Stroud, Engeland;
25 sept - 4 okt	Vlaamse Vredesweek, 'Klimaat en vrede'
27 september	Boerderijdag in 't Gebroek, Zutendaal
30 sept - 10 okt	Week van de Fair Trade
1 oktober	Internationale uitwisseling te Herent met Guatemalteekse boeren, de Duitse boer Wens en Vlaamse boeren over bodemvruchtbaarheid (Organisatie Wervel i.s.m. Provincie Vlaams-Brabant).
10 oktober	GROS-dag in d'(H)eerlijkheid te Scherpenheuvel
14 oktober	Europees Netwerk Foodsovereignty vergadert in Brussel
16 oktober	Wereldvoedseldag met NGO-actie in het Belgisch Parlement. Scholen maken maaltijd op basis van Wervel-wereldmenukaart (zie bijlage)
16-18 oktober	Planningsweekend Wervel in Gors-op-Leeuw
20 oktober	LNE-dag Ecocampus in Brussel
12 november	Studievoormiddag agroforestry in Mundo B, voor lokale ambtenaren
13-22 november	Week van de Smaak
14 november	Lancering van het Wervelboek 'De smaak van diversiteit' tijdens een happening op de Grote Markt en Stadhuis in Diest
16-21 november	Ecologisch filmfestival in Gent; Wervel verzorgt filmavond op 19/11
24 november	Denk&Eet, vormingsavond bij Vormingplus-Antwerpen
28 november	Vormingsdag lesgevers en geïnteresseerden 'Denk globaal, eet lokaal'
10 december	Verzending Wervelkrant
29 nov – 25 dec	Adventsactie Welzijnszorg, oa. met 'Soep op de stoep' in soepborden van Wervel

Over de meeste activiteiten kan u meer informatie in deze Wervelkrant vinden. Extra data van basis- en andere groepen, wendt u tot info@wervel.be of 02/893 09 60

En ? ... ooit al nagedacht
over **sparen** bij Triodos Bank

Triodos Bank
de duurzame bank

Geef gerust een seintje !

Paul Pals afgev. agent
CBFA 101327 cB 055/425692
Nieuwpoort 4, 9660 Brakel
pals.opdebeeck@scarlet.be

- biologische vleespakketten van eigen fokkerij voor puur natuur rundvlees
- natuurhoning en honingkaarsen,
- allerhande honingprodukten
- boerderij borduringen, droog-creaties en allerhande Bio-boerderij-producten
- eieren, groenten en fruit

Biologische Zorgboerderij De Boere Zakdoek

Nispenseweg 87
4709 RR Nispen
(N-Brabant, Nederland)
Tel: 0031- 165-365137
Fax: 0031-165-364127

openingsuren: van maandag t/m
zaterdag van 13.00 tot 16.30 uur